

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2020. Sažetak

1. UVOD	2
1.1. STATISTIČKI PODACI	3
2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM	5
2.1. UTJECAJ EPIDEMIJE COVID-19 NA POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM	6
2.2. OSVRT NA PODRŠKU OSOBAMA S INVALIDITETOM NA PODRUČJIMA POGOĐENIM POTRESOM.....	8
2.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	8
2.4. PRISTUP PRAVOSUĐU	9
2.5. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	10
2.6. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	11
2.7. JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	11
2.8. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI.....	12
2.9. ŽENE S INVALIDITETOM	13
2.10. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA.....	13
2.11. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE	14
2.12. ZDRAVSTVO.....	14
2.13. ODGOJ I OBRAZOVANJE	15
2.14. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA.....	17
2.15. ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	17
2.16. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST	18
2.17. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI	23
2.18. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	24
2.19. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA	25
2.20. MIROVINSKO OSIGURANJE	25
2.21. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	26
2.22. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA.....	27
2.23. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU.....	28
2.24. MEĐUNARODNA SURADNJA.....	29
2.25. PODRUČNI UREDI.....	29
2.26. RAD 4. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE	30
2.27. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI.....	30
3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE.....	31
4. ZAKLJUČAK	31
5. LITERATURA.....	31
6. PRILOZI	31

POPIS KRATICA

Kratika	Naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DTUR	Djeca/e s teškoćama u razvoju
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MPUGDI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Područni ured
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZZODS	Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Usljed epidemije COVID-a 19 i potresa, u 2020. godini došlo je do znatnog urušavanja ljudskih prava OSI i DTUR. Svi nedostaci u sustavu na koje godinama ukazujemo u protekloj godini dodatno su otežali život OSI i DTUR, što je vidljivo i prema pritužbama koje smo zaprimili od **2.266** fizičkih i pravnih osoba u kojima smo postupali **4.538** puta. Uputili smo i **424** preporuke i upozorenja.

Svi građani RH pa tako i osobe s invaliditetom, u 2020. godini bili su prisiljeni promijeniti način života, način liječenja (pa i umiranja), način na koji ostvaruju svoja prava ili ih pružaju drugima. Sve što se dogodilo, na posebno se težak način odrazilo na osobe s invaliditetom. Zbog rizika od eventualne zaraze COVID-om 19 preporučena je potpuna izolacija što je dijametralno suprotno primarnoj potrebi OSI za uslugama koje izravnim kontaktom primaju od druge osobe. Na taj su način uz potrebu da ih se gotovo najviše štiti, došli u poziciju da su gotovo najviše izgubili.

Kroz godinu smo pratili upute i mjere koje je HZJZ donosio u odnosu na različite kategorije građana i institucija i kako se primjena tih mjera odražavala na živote OSI.

Prema podacima HZJZ, na dan 26.1.2021. u RH je bilo ukupno 225.648 zaraženih osoba, od čega je bilo 26.811 OSI. Od 4.684 osoba umrlih od posljedica COVIDa-19, njih 1.766 bile su OSI.

Godina je s jedne strane pokazala snagu i izdržljivost naših građana, a s druge strane je razotkrila sve slabosti društva i njezinih institucija u cjelini. Nedovoljan broj stručnjaka i djelatnika u institucijama, nedostatak informatičke pismenosti i informatizacije radnih procesa velikog broja institucija, slaba dostupnost različitih usluga, prijevoza i dr., sve su to u protekloj godini još snažnije osjetile osobe s invaliditetom. Izolacija i prestanak odvijanja rehabilitacijskih, socijalnih i obrazovnih programa za različite kategorije DTUR i OSI već jest, a tek će pokazati svoje posljedice na području fizičkog, psihičkog, emocionalnog i socijalnog zdravlja pojedinaca i obitelji.

Redovite zdravstvene potrebe OSI bile su stavljene u drugi plan. Često je izostajala kontinuiranost u provođenju medicinske terapije, fizikalne terapije u kući i zdravstvene njege. Zbog opterećenosti zdravstvenih djelatnika specifične potrebe OSI prilikom bolničkog liječenja bile su zanemarene što je dovelo do pogoršanja u zdravstvenom stanju.

Pratili smo način na koji se epidemiološka situacija odražavala na život OSI kroz pritužbe građana. Vezano uz epidemiju od samog početka u proljeće, najveći broj odnosio se na prava iz radnog odnosa - mogućnost rada od kuće, potrebu rada od kuće zbog djeteta s invaliditetom, u slučaju samoizolacije i ostalog. Također su se sa značajnim izazovima susreli roditelji koji su nakon zatvaranja škola ili radi prestanka provedbe programa u ustanovama socijalne skrbi trebali osigurati skrb za djecu pa su tako njihovi upiti bili vezani uz mogućnosti koje im stoje na raspolaganju u slučajevima kada rad od kuće nije bio moguć.

Kao i u drugim područjima, epidemija je pojačala već postojeće probleme i u području zapošljavanja OSI, što je vidljivo iz podataka prema kojima je evidentirano **11 425 osoba** koje zadovoljavaju kriterije propisane Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih OSI. Uspoređujući broj zaposlenih iz 2018. (10 836), u 2020. godini bilježimo porast za samo 358 zaposlenih osoba, odnosno, za 3 %.

Nastava od kuće i na daljinu kao jedan od oblika obrazovanja u uvjetima epidemije, posebno se negativno odrazila na učenike s teškoćama u razvoju, s obzirom na to da se njihovo kvalitetno obrazovanje temelji na programskoj, didaktičkoj i metodičkoj podršci koja se u uvjetima nastave na daljinu nije mogla osigurati. U početku zatvaranja, učenicima s teškoćama u razvoju kod nastave na

daljinu i bez pomoćnika nastavnici su na neki način postali roditelji. Nakon prvog lockdowna, došlo je do bolje pripreme i kvalitetnijih promišljanja sustava obrazovanja o čemu govore i posljednje upute HZJZ-a prema kojima učenici s teškoćama u razvoju nastavu na daljinu mogu pratiti uz pomoćnika kako bi na taj način dobili daleko kvalitetniju podršku.

Povećani broj pritužbi jasno govori o problemima s kojima su se osobe s invaliditetom i njihovi bližnji suočavali zbog siromaštva, oskudice te nemogućnosti da se zadovolje osnovne potrebe.

Niski iznosi socijalnih naknada i strogi cenzusi ograničavaju dosege socijalnih intervencija, a epidemija je još dodatno otežala ili onemogućila pružanje podrške kroz savjetovanje i osnaživanje. Uočavamo da pritužbe naših građana u većoj mjeri nego ikada do sada odražavaju rezignaciju i potpunu malodušnost zbog uvjeta u kojima žive svoje živote. Stoga ocjenjujemo da već od danas treba osmišljavati načine na koje ćemo se baviti socijalnom sigurnošću i socijalnom zaštitom, mentalnim zdravljem u zajednici, i razvojem usluga za pojedine rizične kategorije unutar zajednice OSI.

Iako smo u **16** e-Savjetovanja uputili **23** prijedloga izmjena i dopuna zakonskih i podzakonskih akata, dali **74** mišljenja na zakone, planove, strategije i druge dokumente, 2020. godina je stagnirala u zakonodavnim promjenama, stoga u narednom periodu očekujemo značajne promjene i žurno poduzimanje mjera i aktivnosti nadležnih tijela. Nismo informirani o smjeru u kojem će ići novi Zakon o socijalnoj skrbi, ali očekujemo da će se prava i usluge koncipirati na način da se podrži samostalnost, aktivnost, neovisnost i ravnopravnost OSI, a da naknade s osnove invaliditeta budu pravične i temeljene na opsegu potrebne podrške, odnosno težini invaliditeta. Godinama se govori o donošenju Zakona o osobnoj asistenciji, međutim, njegovo donošenje kasni barem desetljeće. Projektno financiranje usluge osobnog asistenta, prevoditelja znakovnog jezika i pratioca za slijepe osobe, veliki dio populacije OSI ostavlja bez podrške. Iako se programska sredstva povećavaju, usluga se nedovoljno proširuje u odnosu na stvarne potrebe.

Kad usluge nisu dostupne ili su ograničenog opsega, a naknade ne omogućavaju podmirivanje potreba za samostalan život, smještavanje osoba u ustanove postaje jedino rješenje. Osim što tragični primjeri poput doma u Andraševcu u kojem je život izgubilo šest osoba govore da domovi mogu biti nesigurni, oni svakako nisu željena mjesta za život. Uvjeti života u domovima, ograničavanje slobodnog izlaska, i nemogućnost izbora aktivnosti najčešći su sadržaj pritužbi koje smo zapimali u proteklom razdoblju.

Povezanost lišavanja poslovne sposobnosti i smještavanja je prioritetno pitanje kojim se ozbiljno treba baviti nadležno ministarstvo, a smjer treba biti jasan: širenje usluga u svrhu podrške kvalitetnom življenju OSI u vlastitom domu i zajednici kako smještaj u ustanove ne bi bio jedina mogućnost.

U razvoju i širenju usluga potrebno je definirati ulogu područne i lokalne samouprave, te civilnog sektora.

Udruge OSI su tijekom 2020. godine odigrale vrlo značajnu ulogu i često bila jedina poveznica OSI i sustava te su u mnogim sredinama jedini pružatelji usluga. Međutim, nisu dovoljno sustavno podržani niti dovoljno financirani što otežava kontinuitet i bolji nadzor kvalitete usluga koje pružaju.

U nastavku se nalaze statistički podaci te sažetak Izvješća o radu za 2020. godinu. Više se nalazi u cjelovitom Izvješću.

1.1. STATISTIČKI PODACI

Građani su se najčešće obraćali osobno - poštom, elektroničkom poštom, telefaksom i telefonom, dok je osobnim dolaskom zaprimanje predstavki svedeno na minimum, kako bi spriječili širenje bolesti COVID-19 sukladno epidemiološkim mjerama. Prema podacima u Tablici 1. u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu došlo je do porasta broja obraćanja građana pa tako i postupanja POSI od 33,5%.

	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj obraćanja građana	1.827	1.951	2.172	2.266
Broj postupanja POSI	2.913	3.200	3.398	4.538

Tablica 1. Komparativni prikaz ukupnog broja obraćanja građana u 2017., 2018., 2019. i 2020. godini

PODACI O POVREDAMA PRAVA - Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba odnosi se na ukupno **906 predmeta** (299 predmeta iz prethodnih razdoblja i 607 predmeta iz 2020. godine).

U **350 predmeta** ili njih **38,6 %** zaključenih nije bilo povrede prava. U **245 predmeta** ili njih **27 %** nije se utvrđivala povreda prava. U **34,3 %** je utvrđena povreda prava.

PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA - U 2020. godini obratilo se **2.266 građana**. Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih **856**, imali smo **1.656** pisanih postupanja i **859** telefonskih savjetovanja. Od 1.656 pisanih postupanja – **424** se odnosilo na preporuke i upozorenja upućenih različitim institucijama (627 fizičkih i pravnih osoba). U ukupno **376** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **619** puta, od čega se njih **117** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **935** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **1.404** postupanja. U 99 obraćanja građana nije bilo postupanja. POSI je tijekom 2020. godine postupala u **299 pritužbi** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

Pritužbe građana vezano uz COVID-19 - Od ukupno 856 zaprimljenih pritužbi pisanim putem, njih 171 (zaprimljeno od pravnih i fizičkih osoba) se odnosilo na sumnju na povredu prava vezano uz širenje bolesti COVID-19. Ukupno je postupano 307 puta, od čega su 94 preporuke bile upućene pravnim osobama (poslodavcima, državnim tijelima, jedinicama lokalne i regionalne samouprave i dr.). Stranke su nam se obraćale i telefonom te je na taj način postupano u 44 slučaja. Pritužbe su zaprimljene u područjima zapošljavanja i rada, zdravstva, neovisnog življenja i života u zajednici, obrazovanja te ostalog poput zaštitne opreme (maske, odijela, rukavice i dr.).

Podaci po područjima - Od ukupno **2.266** obraćanja građana, u nastavku prikazujemo **2.167** obraćanja pravnih i fizičkih osoba (u 99 nije bilo postupanja) po područjima. Najviše pritužbi odnosilo se na socijalnu skrb – **385**; zatim na područje zapošljavanja i rada – **317**; pristupačnost i mobilnost – **229**; višestruke pritužbe – **210**; mirovinsko osiguranje – **185**; ostalo – **153**; zdravstvo – **143**; imovinsko pravni poslovi – **129**; odgoj i obrazovanje – **120**; pravosuđe – **84**; skrbništvo – **60**; suzbijanje nasilja – **54**; život u zajednici – **36**; rad udruga – **34**; Obiteljsko -pravna zaštita – **24**; sport – **4**.

Podaci po županijama – Od ukupno 1.232 obraćanja građana zaprimljenih pisanim putem, najviše ih je pristiglo s područja Grada Zagreba - **342**, zatim iz Osječko-baranjske županije - **143** te Splitsko-dalmatinske županije - **122**. Najmanji broj pritužbi (**3**), zaprimljen je iz Ličko-senjske županije. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Virovitičko – podravske županije, njih **6**. U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo **226**.

Podaci po podnositelju - Najviše pritužbi pisanim putem podnijele su osobe s invaliditetom osobno (**53 %**, odnosno njih **649**). U **16 %** odnosno **203** pritužbe postupalo se na zahtjev roditelja DTUR ili odraslih OSI. Od saveza i udruga OSI zaprimljeno je **11 %** pritužbi odnosno njih **131**, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U **99** slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji OSI, što je **8 %**. Zabilježeno je **54** pritužbi, odnosno njih **4 %**, prosljeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima prosljeđene Pravobraniteljici. Ostalo (**njih 85**) se odnosi na pritužbe koje su uputili odvjetnici, skrbnici, prijatelji, te ostale fizičke i pravne osobe ili su pritužbe otvorene na temelju napisa u medijima. Nepoznato ih je **11**.

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe - Bilo je **619** postupanja prema zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Ukupno je zaprimljeno **376** takvih podnesaka. U 99 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje Pravobraniteljice u sudskim sporovima, u kojima POSI nije postupala, jer nije bilo osnove. POSI je dala **117** pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja OSI i njihovih obitelji.

Savjetovanje OSI putem telefona i osobnim dolaskom - Telefonom i osobnim dolaskom obratilo se **935** osoba. POSI je stranke savjetovala **1.404** puta telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. S obzirom na epidemiološke mjere zbog širenja bolesti COVID-19, tijekom 2020. godine uz elektroničku poštu, telefonska savjetovanja, odnosno zaprimanje predstavlki putem telefona činile su najvažniji način obraćanja građana. Upravo u ovakvim teškim kriznim stanjima, pokazuje se kolika je važnost informatičke pismenosti i korištenja alternativnih načina komunikacije. Ponovno se ističe činjenica kako velik broj OSI ne raspolaže informatičkim znanjem ili nema računalo. Osobni dolasci su svedeni na minimum, a u razdoblju od ožujka do lipnja, te od listopada do prosinca, gotovo da ih uopće nije bilo.

U 2020. godini POSI je postupala sukladno ovlastima i po drugim propisima – Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA - Sudjelovali smo u **16** javnih rasprava putem mrežne stranice e-Savjetovanja, gdje smo predložili izmjene **23** odredbe. POSI je dala i **74** mišljenja i/ili prijedloga izmjena i dopuna **30** propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga.

Preporuke i upozorenja - Tijekom 2020. godine uputili smo **541** preporuku/upozorenja na **869** adresanata – jedinica lokalne i regionalne samouprave, tijela državne vlasti te druge pravne i fizičke osobe. Od tog broja, **90** preporuka se odnosi na opće preporuke i mišljenja upućena na državna tijela i institucije kao i na sve jedinice lokalne i regionalne samouprave, dok smo upućivanjem **379** preporuka predlagali rješavanje prava u pojedinačnim slučajevima koji su posljedično imali utjecaj i na veću grupaciju OSI. Od 541 preporuke/upozorenja, **65** je bilo na vlastitu inicijativu institucije.

Obilasci - Izvršeno je **20** uvida u prostore u kojima borave, rade ili su smještene OSI i DTUR u 9 županija.

Promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom - POSI je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama organizirala niz događanja, više se nalazi u cjelovitom Izvješću o radu.

2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

U veljači 2020. uputili smo UN-ovom Odboru za prava OSI Paralelno izvješće u kojem smo dali mišljenje o provedbi Zaključnih primjedbi i preporuka na Inicijalno izvješće RH Odbora od 14. travnja 2015. godine (CRPD/C/HRV/CO/1), listu pitanja te prikaz stanja prava i položaja OSI i promjena od 2015. do 2020. godine. S obzirom na izbivanje pandemije COVID-a 19 sva zaključna razmatranja koja je Odbor za prava OSI trebao održati s državama potpisnicama u proljetnom zasjedanju 2020. godine pa tako i ono za Republike Hrvatsku su odgođena, a novi termin još nije određen.

Kako bi unaprijedili praćenje primjene Konvencije, Ministarstvu za rad, mirovinski sustav, socijalnu politiku i demografiju uputili smo preporuku vezanu uz izvještavanje o provođenju mjera **Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom** od 2017. do 2020. godine. Zatražili smo da se prilikom izvještavanja prikazuju samo iznosi utrošene za potrebe osoba s invaliditeta, a ne iznose koji su općenito utrošeni za šire namjene. S obzirom da se 2020. godine radilo na izradi novog nacionalnog strateškog dokumenta, nadležnom Ministarstvu smo uputili smo i prijedloge mjera i ciljeva za koje smatramo da bi ih bilo potrebno uvrstiti u strateški dokument u izradi. Uključili smo se i u e-savjetovanje kojim je započeo proces izrade nove **Zagrebačke strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju od 2021. do 2027.** u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske.

Preporuka: Preporučujemo Vladi RH, ministarstvima i tijelima regionalne i lokalne samouprave da prilikom izrade strateških dokumenata u suradnji s OSI i njihovim predstavnicima jasno definiraju ciljeve, svrhu, rokove te dovoljna financijska sredstva, uključujući i ona iz europskih fondova. Važno je da dokument bude provediv i da doprinese stvarnom i mjerljivom poboljšanju položaja OSI i DTUR.

Širenje epidemije COVID-a 19 i mjere koje je radi njezina suzbijanja donosio Stožer civilne zaštite prema uputama HZJZ-a, obilježilo je 2020. godinu. Uz postupanja po pojedinačnim obraćanjima, POSI je kontinuirano upućivala preporuke nadležnim tijelima te zainteresiranoj javnosti.

U uvjetima pandemije OSI našle su se u dodatno otežanim okolnostima: od nedostupnosti informacija zbog neprilagođenog načina izvještavanja za osobe s oštećenjima sluha, vida i osobe s intelektualnim teškoćama; diskontinuiteta i uskrate korištenja raznih medicinskih i socijalnih usluga; povećanog rizika od obiteljskog nasilja pa do grubog ograničavanja slobode kretanja korisnika ustanova socijalne skrbi. Prilikom donošenja epidemioloških mjera nije se posebno vodilo računa o potrebama OSI i DTUR, zbog čega su izostajale prijeko potrebne usluge i podrške u svakodnevnom funkcioniranju.

Prestanak rada odgojno-obrazovnih ustanova i svih pružatelja socijalnih usluga, stvorio je veliki problem za zaposlene roditelje DTUR. S obzirom na brojne predstavke poslodavaca, zaposlenih OSI, roditelja DTUR i članova obitelji koji se brinu o OSI, upućene su preporuke o nužnosti osiguranja rada od kuće te preporuke o potrebi za donošenjem paketa mjera kojima bi se osigurala skrb o DTUR i odraslim OSI, a uz zadržavanje radnih mjesta i financijske sigurnosti. Poslodavci su preporuke uglavnom prihvaćali nastojeći uskladiti vlastito poslovanje s obiteljskim potrebama zaposlenika.

Podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o **broju zaraženih osoba s invaliditetom i umrlih od posljedice bolesti COVID-19** pokazuju da je do 26.1.2021. od 225.648 osoba zaraženih u RH bilo 26.811 OSI, a od 4.684 umrlih osoba njih 1.766 bile su OSI. Omjer broja zaraženih OSI u odnosu na opću populaciju je sličan, no **broj smrtnih ishoda je 4 puta veći** nego u općoj populaciji (4.06 % u odnosu na 1,6 %) što je potvrda da su OSI u zdravstvenom smislu rizična skupina.

Osobe s invaliditetom koje žive u svojim domovima u vremenu prvog lockdowna u ožujku 2020. našle su se u teškoj situaciji jer se zbog strogih epidemioloških mjera i straha od zaraze nije dostatno osiguravala podrška osobnih asistenata, njegovatelja i patronaže, a otkazivane su i usluge zdravstvene njege i fizikalne terapije u kući. Potreba zaštite zdravlja od COVID-19 prijetila je istovremenim urušavanjem zdravlja zbog zatvaranja zdravstvenog sustava za liječenje drugih bolesti, otežanog pristupa sanitetskom prijevozu, neprovođenja kontrolnih pregleda, prekida ili restriktivnog provođenja usluga psihosocijalne podrške i drugih socijalnih i zdravstvenih usluga, ali i nemogućnosti zadovoljavanja osnovnih životnih potreba kao što su hranjenje ili oblačenje zbog teškoća u pružanju podrške osobnih asistenata. Zbog takve redukcije svih oblika podrške došlo je do povećanja potrebe za smještajem u ustanove dok su one istovremeno ograničile prijam korisnika. Javile su se i teškoće s nabavom zaštitne opreme pa je POSI uputila preporuku jedinicama lokalne samouprave o potrebi podjele besplatnih maski OSI, DTUR i njihovoj pratnji (roditeljima, asistentima). Primijećeno je kako niti pojedini pružatelji medicinske njege i fizikalne terapije nisu raspolagali zaštitnom opremom što je izazivalo zabrinutost kod OSI.

Osobe s invaliditetom koje žive u ustanovama nemaju mogućnost napuštanja objekta pa niti vlastite sobe, a kontakti s obitelji su smanjeni ili potpuno onemogućeni. Ograničava im se pravo na slobodu kretanja, te im se takvim dugotrajnim „držanjem pod ključem“ i nametnutom socijalnom izolacijom narušava mentalno zdravlje. Zbog kroničnog manjka djelatnika nije bilo mogućnosti za individualnu procjenu nego su se prava ograničila svima i u najvećoj mogućoj mjeri čime je epidemija još jednom razotkrila manjkavosti svih sustava. POSI je u više navrata upućivala zahtjev za ublažavanjem mjera u odnosu na korisnike ustanova HZJZ-u, Ravnateljstvu civilne zaštite i MDOMSP. Preporuke su djelomično prihvaćene. Nedostatak medicinskog osoblja, stroge mjere zatvaranja ustanova zdravstvene i socijalne skrbi i zabrane posjeta te otežana pristupačnost medicinskim uslugama dodatno su pogoršali ionako teška zdravstvena stanja OSI, a dugotrajni prekidi pružanja pojedinih usluga vrlo negativno se već sada odražavaju na zdravlje, navike i stečene vještine, psihofizički status i emocionalno stanje korisnika tih usluga. Stoga svaka ustanova za pružanje obrazovnih ili drugih programa namijenjenih DTUR i OSI treba uložiti dodatne napore da se u skladu s uputama HZJZ-a program nastavi odvijati te da se mjere tumače i provode u kontekstu ljudskih prava i zabrane svake diskriminacije.

Zaposlenima prilagođeni načini rada utječu na obiteljske odnose, a posebno su ugroženi samohrani roditelji DTUR. Potreba privremene skrbi za djecu s invaliditetom zbog liječenja samohranog roditelja prisutan je i u redovnim okolnostima, a u uvjetima potencijalne opasnosti od zaraze ovaj je problem bio posebno izražen. Stoga smo MDOMSP uputili preporuku da u sustavu socijalne skrbi predvidi, planira i osigura kapacitete za izvanredni prihvata DTUR i OSI čiji roditelji zbog zaraze ne bi mogli brinuti o njima. Obaviješteni smo da je Ministarstvo svim pružateljima socijalnih usluga uputilo naputak o postupanju u potrebi privremenog smještaja u kriznim situacijama.

Materijalno ugroženi otežano su nabavljali zaštitna sredstva, osobe starije životne dobi i OSI imale su teškoća u obavljanju različitih redovnih poslova i komunikaciji s različitim institucijama zbog slabe informatičke pismenosti, neopremljenosti sredstvima komunikacije i sl.

Izvanredna situacija izazvana epidemijom COVID-19 dodatno je otežala i inače nepovoljniju situaciju, za one osobe s invaliditetom koje za kretanje koriste ortopedska pomagala uslijed čega je otežano održavanje socijalne distance te je veći rizik od zaraze. I osobe s dugotrajnim oštećenjima zdravlja koje zahtijevaju redovito korištenje sanitetskog prijevoza također su nepovoljnom položaju budući su podložnije opasnosti od zaraze. Ministarstvu zdravstva i HZZO-u upućena je preporuka za iznalaženje tehničkih i administrativnih rješenja za omogućavanje ostvarenja prava na ortopedska pomagala putem E-potvrde i za ona pomagala koja nisu na Osnovnoj i Dodatnoj listi pomagala. *Od povreda prava na zdravlje ističemo slučaj u kojoj je osoba s tetraplegijom oboljela od COVID-19 hospitalizirana u Kliničkoj bolnici u Dubravi koja ne raspolaže antidekubitalnom opremom (madracima) te su se zbog neredovitog mijenjanja položaja tijela kod nje razvile opasne rane od ležanja (dekubitusa). POSI je postupala i u slučaju pritužbe na ozbiljne propuste u redovitoj zdravstvenoj njezi osobe OSI s invaliditetom u ustanovi socijalne skrbi koji su uzrokovali opsežne i duboke dekubitalne rane, sepsu i doveli do vitalne ugroženosti.*

I prije izbijanja epidemije u okviru obrazovnih ustanova nije uvijek na stručan i kvalitetan način provedena individualizacija nastavnog procesa za učenike s teškoćama u razvoju pa je bilo za očekivati da će u okviru nastave na daljinu biti daleko više poteškoća. Za ovu kategoriju učenika nije bila osigurana dovoljna specifična programska, didaktička i profesionalna podrška.

Epidemija se negativno odrazila i na položaj žena s invaliditetom te ih dodatno izložila opasnosti od partnerskog i obiteljskog nasilja. Autonomna ženska kuća provela je istraživanje na temu partnerskog nasilja koje je dalo uvid u to što se događa iza zatvorenih vrata. Istraživanje na uzorku od 152 žene u dobi od 22 do 73 godine pokazalo je da je za trećinu žena u vrijeme epidemije nasilje bilo učestalije i intenzivnije nego inače, a pojavili su se i novi, vrlo specifični oblici nasilja.

Od listopada 2020. ponovo zaprimamo velik broj pritužbi roditelja DTUR i OSI u kojima se ukazuje na previše restriktivne mjere i pretjeranu izolaciju ovih osoba, a s druge strane kritiziraju preblage mjere koje ne osiguravaju dostatnu zaštitu zdravlja, posebno DTUR u sustavu obrazovanja.

Cijepljenje i prioriteti: U razdoblju kad je krajem godine postalo raspoloživo dugo očekivano cjepivo, OSI su se pritužile da *kao prioritetna skupina za cijepljenje nisu navedene osobe koje pružaju usluge osobne asistencije OSI te osobe koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim invalidima iz Domovinskog rata*. Ukazali smo i na potrebu cijepljenja roditelja DTUR kao i roditelja OSI. HZJZ je prihvatio preporuku POSI da se i te osobe uvrste u prioritetnu skupinu za cijepljenje. POSI je *zaprimala više upita stručnjaka iz sustava socijalne skrbi koji imaju nedoumice oko provođenja cijepljenja za svoje štice, osobe koje su lišene poslovne sposobnosti u dijelu donošenja odluka o zdravlju*. Povodom ove situacije POSI je svim centrima za socijalnu skrb uputila mišljenje u kojem je navela da je potrebno primijeniti individualizirani pristup i poštovati želje osobe.

Posljedice i kako dalje: Organizacije civilnog društva s područja Slavonije, Baranje i Srijema pritužile su se na uskraćivanje potpore JLP(R)S. Povodom toga je svim županijama, gradovima i općinama s tog područja preporučeno da donesu pakete mjera kojima će se omogućiti nastavak djelovanja takvih udruga. Preporuka je u većini uvažena.

Centri za socijalnu skrb su se susretali s različitim preprekama u obavljanju redovitih poslova. U anketi koju smo proveli istaknuli su da su u datim okolnostima učinili maksimum u izvršavanju svojih zadataka.

Poštivanje zaštitnih mjera HZJZ-a, rad od kuće, nepostojanje prostornih uvjeta za primanje stranaka i njihova informatička nepismenost otežali su obavljanje redovnih poslova, ali su u slučajevima nasilja i drugih kriznih situacija socijalni radnici odlazili na teren i uz zaštitne mjere izvršavali svoje poslove.

2.2. OSVRT NA PODRŠKU OSOBAMA S INVALIDITETOM NA PODRUČJIMA POGOĐENIM POTRESOM

Godina 2020., osim epidemije bolesti COVID-19, bit će zapamćena i po katastrofalnim potresima koji su u proljeće zadesili Grad Zagreb, Zagrebačku i Krapinsko-zagorsku županiju, a na kraju godine Sisačko-moslavačku te Karlovačku i Zagrebačku županiju. Ova prirodna katastrofa produbila je mnoge probleme OSI vezane uz stanovanje, razotkrivajući slabosti u sustavima stanogradnje i teškoće u koordiniranju aktivnosti različitih dionika u zbrinjavanju OSI kao i prijavama i procjenama šteta od potresa.

Nakon zagrebačkog potresa zaprimili smo niz upita i zamolbi OSI, njihovih obitelji te roditelja djece s teškoćama koji su izgubili svoje domove pa su tražili informacije i savjet kome se obratiti, gdje mogu zatražiti pregled statičara i gdje se mogu privremeno zbrinuti.

Osim postupanja po pojedinačnim slučajevima, POSI je uputila preporuku Gradu Zagrebu i Ministarstvu graditeljstva i prostornoga uređenja da se tijekom predstojećih radova obnove osigura pristupačnost građevina OSI. Preporuka nije prihvaćena u predloženom obliku, nego su dobivena obrazloženja da će zahvati pristupačnosti biti razrađeni provedbenim aktima. Također smo u javnom savjetovanju dali prijedloge za izmjenu i dopunu prijedloga *Naputka o pravovaljanim ispravama nadležnih tijela kojima osoba s invaliditetom dokazuje svoj status (nadležnost MROSP-a)*. Prijedlozi su prihvaćeni.

Povodom razornih potresa koji su 28. i 29. prosinca 2020. pogodili Petrinju, Glinu, Sisak i okolna mjesta, POSI je kontaktirala udruge OSI u pogođenom području i nadležno Ministarstvo kako bi provjerila u kakvoj su situaciji OSI i djeca s teškoćama te na koji način može pomoći. Predložila je da se osigura konkretna financijska pomoć kao i pomoć u materijalu za sanaciju šteta nastalih u potresu te da se omogući proširenje potpore za očuvanje radnih mjesta na udruge OSI. Predložili smo i da se uspostavi sustav podrške OSI i obiteljima DTUR u kriznim situacijama i stvori baza podataka o njima. Ukazali smo Nacionalnom i lokalnim Stožerima civilne zaštite na obvezu osiguranja pristupačnosti svih oblika smještaja koje će stanovnici potresom pogođenih područja koristiti u predstojećem razdoblju. Ova preporuka još nije razmatrana. Preporučeno je da se dodatno razrade operativni planovi i planovi za civilnu zaštitu koji sadrže protokole o evakuaciji i spašavanju OSI i DTUR. Potaknut preporukama pravobraniteljice, HZJZ je započeo s postupkom izrade digitalnog alata koji bi u slučaju katastrofe mogle koristiti žurne službe za područje cijele Hrvatske kako bi na odgovarajući i najbrži mogući način mogli doći do OSI. POSI je uključena i u izradu Državnog plana djelovanja civilne zaštite.

Osobe s invaliditetom trebale bi imati prednost u obnovi stradalih stambenih objekata, a sam proces obnove je prilika da se sve stambene jedinice učine pristupačnima za OSI. Preporučujemo Ministarstvu unutarnjih poslova da prilikom programiranja mjera i aktivnosti za korištenje sredstava iz fondova EU-a predvide aktivnost kojom će se omogućiti financiranje digitalnog rješenja kao pomoćnog sredstva hitnim službama, koje će sadržavati potrebne podatke o OSI u slučaju potrebe za njihovom spašavanjem.

2.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

U proteklom razdoblju POSI je postupala u ukupno 238 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta od kojih se **135** odnosilo na utvrđivanje kršenja prava i/ili sumnje na diskriminaciju sukladno ZSD-u i KPOSI. Od 2016. do 2020. uočava se kontinuirani rast pritužbi pa tako i postupanja - u odnosu na 2019. godinu (69 pritužbi), u 2020. godini bilježimo porast od 95 %, odnosno ukupno 135 pritužbi. Najveći broj pritužbi na diskriminaciju od 2016. do 2020. godine odnosio se na pristup dobrima i uslugama, rad i zapošljavanje, diskriminaciju općenito, obrazovanje te socijalnu skrb. **Uskraćivanje razumne prilagodbe** je bio najčešći oblik diskriminacije. Najčešća osnova bila je invaliditet, a 2018. i 2020. godine bilo su i tri pritužbe koje su se odnosile na višestruku diskriminaciju. Najčešći pritužitelji bile su

žene. Usporedbom podataka vidljiv je velik porast u 2020. odnosno 52 pritužbe više u odnosu na 2019. godinu kada je bilo 28 pritužbi.

Sustavna diskriminacija - U 2020. godini nije došlo do izmjena i dopuna u zakonodavnom okviru, nisu napravljeni koraci prema uklanjanju sustavne diskriminacije koja postoji u zakonima i propisima i između ostalog stavlja jednu kategoriju OSI u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu na temelju uzroka invaliditeta. Pri tome osobe s jednakom vrstom invaliditeta ostvaruju veća prava financirana iz državnog proračuna kad je uzrok invaliditeta posljedica ratnih zbivanja. Pritužbe koje upućuju na sustavnu diskriminaciju uključuju pritužbe vezane uz nemogućnost ostvarivanja prava poput osobne invalidnine, statusa roditelja njegovatelja/njegovatelja, osiguravanja podrške i smještaja prema vlastitoj volji i izboru, nepostojanje ujednačenog prava na usluge rane intervencije za DTUR, segregaciju u obrazovanju, diskriminaciju pri zapošljavanju i na radnom mjestu te osiguravanje prava iz područja mobilnosti kao što je oslobađanje od plaćanja cestarine (SMART kartica) za OSI koje nisu vlasnici vozila i DTUR. Kada govorimo o području obrazovanja, zamjetno je da se segregacija smanjuje i da se sve više učenika s teškoćama u razvoju upisuje u redovne škole iako i nadalje postoje slučajevi da škole ne upisuju učenike zbog njihovih teškoća i usmjeravaju ih u posebne ustanove. Usprkos tome, i nadalje možemo govoriti o njihovoj diskriminaciji budući da se uz inkluziju ne osigurava kvalitetna podrška. To je posebno došlo do izražaja tijekom epidemije kad online nastavu učenika s teškoćama nije pratila odgovarajuća stručna, informatička i didaktička podrška. Dok su učenici u redovnim školama početkom školske godine 2020./2021. online pratili predavanja svojih nastavnika, njihovi vršnjaci u posebnim ustanovama bili su u nepovoljnijem položaju jer im nastavnici i dalje samo šalju zadatke time pretvarajući roditelje u nastavnike što traje već više od godinu dana bez naznake da će se uskoro promijeniti.

Preporuke Vladi RH i nadležnim ministarstvima – (1) Prava s osnove invaliditeta trebaju biti jednaka za OSI neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. (2) Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se isplaćivati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta. (3) Zakonodavac se jasno mora odrediti da svako isključivanje OSI institucionalizacijom predstavlja segregaciju. (4) Potrebno je osigurati mrežu usluga u zajednici koje će OSI omogućiti osobne izbore u svrhu aktivnog uključivanja u zajednicu i života koji nije ni od koga nametnut. (5) Uvjete i resurse iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova treba preusmjeriti u redovni sustav obrazovanja. (6) Centre za odgoj i obrazovanje kao posebne odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama treba transformirati u centre potpore redovnom sustavu obrazovanja. (7) Potrebno je zakonodavno urediti fleksibilne uvjete rada i prilagodbe koje će osigurati veću zapošljivost i održivost OSI u svijetu rada.

2.4. PRISTUP PRAVOSUĐU

Učinkovit pristup pravosuđu podrazumijeva da u postupcima mora biti omogućeno sudjelovanje OSI te postupci moraju biti transparentni. Osobe s invaliditetom imaju pravo na pravično suđenje i kvalitetnu obranu. Svako suprotno postupanje predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava.

Radnje koje omogućuju sudjelovanje OSI u postupcima obuhvaćaju: 1. Pružanje informacija na razumljiv i pristupačan način, 2. Priznavanje i prilagodbu raznovrsnih oblika komunikacije, 3. Fizička pristupačnost u svim fazama postupka, 4. Financijska pomoć u slučaju pravne pomoći, gdje je to primjenjivo, i podložno obveznim provjerama sredstava i zakonskih prava. Djelovanjem države stranke mora se zajamčiti da su sve relevantne informacije pristupačne i dostupne i da postoji prikladna evidencija i izvješćivanje svih relevantnih potraživanja, predmeta i sudskih naloga.

Preporuka: Preporučujemo Ministarstvu pravosuđa i uprave nastaviti intenzivno poduzimanje mjera kojima će se prostori tijela cjelokupne pravosudne mreže što je moguće prije i u kraćem roku ili učiniti pristupačnim ili službe i tijela izmjestiti u pristupačne prostore kako se financijska sredstva umjesto osiguravanja pristupačnosti ne bi izdvajala u svrhu naknada dosuđenih u antidiskriminacijskim parničnim postupcima.

2.5. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Položaj počinitelja kaznenih djela lišenih slobode koji su kazneno djelo počinili u stanju nebrojivosti

- Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb obavijestila je Pravobraniteljicu, ali i druge mjerodavne institucije o odluci suda o prisilnom smještaju nebrojive maloljetne osobe koja je počinila kazneno djelo u stanju nebrojivosti te je lišena slobode i upućena u navedenu ustanovu. Navedena situacija ukazala je na pravnu prazninu u pogledu pravne regulacije ove kategorije osoba/djece s mentalnim oštećenjima. Iako se radi o rijetkim situacijama, smatramo da je i takve situacije potrebno pravno regulirati. Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj nebrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se nebrojive osobe liječe na slobodi¹ ne regulira liječenje nebrojivih maloljetnih počinitelja kaznenih djela koji trebaju biti lišeni slobode.

Preporuke: (1) Razmotriti kapacitete regionalnih bolnica za liječenje djece – počinitelja kaznenih djela u stanju nebrojivosti koje su sukladno Pravilniku određene za liječenje djece i adolescenata.

(2) Razmotriti mogućnost preseljenja Bolnice u arhitektonski prilagođene objekte

(3) Educirati dječje psihijatre kao što su educirani i psihijatri za rad s odraslim počiniteljima kaznenih djela na forenzičnim psihijatrijskim odjelima.

POSI je analizirala svoja dosadašnja postupanja temeljem ZZODS te je dostavila Radnoj skupini za praćenje provedbe zakona osnovane kod Ministarstva pravosuđa i uprave s mišljenje i zaključke na navedeni zakon. ZZODS je stupio na snagu 01. siječnja 2015. te predstavlja iskorak u zaštiti temeljnih ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima, međutim, i nadalje postoji prostor za poboljšanje. Više o zapažanjima i zaključcima možete pročitati u cjelovitom izvješću pod nazivom: Učinci petogodišnje primjene Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA TEMELJEM ČL. 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA -

Postupajući po ovlasti iz članka 26. ZZODS u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, POSI je u 2020. godini primila 79 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti te 47 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe, odnosno 126 obavijesti. Postupanja po obavijestima o smještaju bez pristanka, obuhvaćala su uvid u dokumentaciju, analizu dokumentacije i dostavljanje odgovora ustanovi u skladu s potrebnom.

Položaj osoba s duševnim smetnjama u sudskim postupcima koji se vode sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama - Osobe s duševnim smetnjama prituživale su se i na tijek sudskog postupka za određivanje prisilnog smještaja, naročito na pasivnost svojih punomoćnika – odvjetnika koje je imenovao sud. Ustavni sud RH kao i Europski sud za ljudska prava u nekoliko su slučajeva utvrdili povredu prava na slobodu sukladno čl.22. Ustava RH te čl.5. st.1. toč.e i st.4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda jer stranci u postupku određivanja prisilnog smještaja zbog pasivnosti odvjetnika nije osigurano djelotvorno pravno zastupanje, odnosno djelotvorna postupovna zaštita protiv proizvoljnog/arbitrarnog određivanja prisilnog smještaja.

Želeći ispitati položaj osoba s duševnim smetnjama u sudskim postupcima koji se vode sukladno ZZODS, POSI je prisustvovala sudskim raspravama koje su se vodile pred jednim županijskim sudom RH, kroz razdoblje od četiri mjeseca. Uočeno je kako je u svim postupcima poštivano pravo osobe s duševnim smetnjama na sudjelovanje u postupku, a njihovi od suda postavljeni punomoćnici u većini slučajeva nisu bili pasivni. Ipak, mišljenja smo kako je i nadalje potrebno provoditi edukaciju odvjetnika, ali i vještaka i sudaca, kako bi pravno zastupanje osoba s duševnim smetnjama u ovim postupcima bilo djelotvorno, a pravna zaštita učinkovita.

Zaključak i preporuke: Od stupanja na snagu novog ZZODS 1. siječnja 2015. godine još uvijek je prisutno kršenje prava OSI, uglavnom zbog neprimjenjivanja Zakona u praksi. (1) Kako bi se unaprijedila zaštita prava osoba s duševnim smetnjama, potrebno je pristupiti učinkovitoj kontroli primjene zakona, što bi se postiglo dodatnim osnaživanjem uloge Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama kao tijela koje je pozvano provoditi tu kontrolu. (2) Predlažemo da se radi podizanja svijesti javnosti i učinkovitije zaštite prava osoba s duševnim smetnjama izvješća o radu odnosno postupanjima Povjerenstva javno objavljuju. (3) Kako bez adekvatnih sankcija za nepoštivanje zakona ne možemo

¹ („Narodne novine“, br. 13/15, 55/15)

očekivati promjenu prakse, predlažemo nadopuniti prekršajne odredbe u članku 77. ZZODS na način da se prekršajno sankcionira i svako nezakonito oduzimanje slobode pacijentima koji se nalaze na dobrovoljnom liječenju.

Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici - POSI je putem medija saznala za pokrenutu humanitarnu akciju skupljanja humanitarne pomoći za osobe s psihosocijalnim invaliditetom smještenih u Psihijatrijskoj bolnici Ugljan te je u priopćenju istaknula kako osobe sa psihosocijalnim teškoćama ne bi trebale biti predmet milosrđa i ukazala na izostanak adekvatne podrške države. Upozorila je na kršenje prava ove kategorije OSI do kojeg je došlo njihovim isključivanjem iz zajednice i smještajem u ustanovu u kojoj provode život, a sve u nedostatku usluga/servisa koji bi pružali podršku za život u zajednici sukladno čl.19. KPOSI.

2.6. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

UN-ov Odbor za prava OSI, raspravljajući u travnju 2015. godine o Inicijalnom izvješću RH o primjeni KPOSI, u Zaključnim zapažanjima i preporukama vezano uz članak 15. između ostaloga je dao hitnu preporuku da se zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja u ustanovama, da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom te da se provede istraga i progon svih kršenja ljudskih prava.

PRIMJENA MJERA PRISILE prema nacionalnom zakonodavstvu dozvoljena je te regulirana Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama² i Pravilnikom o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama³. Kako Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za OSI za razdoblje 2017. – 2020. godine nije predviđeno ukidanje mjera prisile, POSI je predložila u novu Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za OSI za razdoblje od 2020. godine dodati cilj: Potpuno ukidanje primjena mjera prisile u zdravstvenim ustanovama, kao i ustanovama socijalne skrbi te uspostavljanje djelotvornog sustava nadzora nad kršenjem ljudskih prava i progon prekršitelja ljudskih prava. Evidencija i nadzor nad primjenom mjera prisile u zdravstvenom sustavu provodi se na temelju ranije spomenutog pravilnika. Analizom podataka koje je tražila POSI o primjeni mjera prisile od 2016. do 2020. godine, u 17 zdravstvenih ustanova utvrđeno je kako je kod 10 ustanova kroz razdoblje od 4 godine zabilježen blagi, ali kontinuirani pad primijenjenih mjera prisile prema pacijentima. Provedba mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi nedovoljno je regulirana, a nadzor nad njihovom primjenom prema posljednjim dostupnim podacima gotovo da i ne postoji.

Zaključak i preporuke: Kod većine zdravstvenih ustanova od kojih je POSI zatražila podatke razvijena je svijest o nužnosti napuštanja odnosno smanjenja primjene mjera prisile te su zahvaljujući ovim spoznajama i provedenim edukacijama uspjele u manjoj ili većoj mjeri smanjiti primjene mjera prisile. Te ustanove, ali i one kod kojih je došlo do povećanja primjene mjera, kao razloge za ovaj nepovoljan trend navode nepostojanje kadrovskih i prostornih uvjeta, ali i manjkavost edukacija o primjeni alternativnih mjera. (1) Preporuka je stoga nastaviti s provođenjem adekvatnih edukacija te osigurati primjerene prostorne i kadrovske uvjete za liječenje osoba s duševnim smetnjama kako bi se postiglo značajnije smanjenje primjena mjera prisile, sve do postizanja njihovoga konačnog i apsolutnog napuštanja, u skladu s preporukom UN Odbora, odnosno zahtjevom KPOSI. (2) Nadalje je potrebno vršiti učinkovit nadzor nad primjenom ove mjere, kako u zdravstvenim ustanovama tako i u ustanovama socijalne skrbi, za što je potrebno prvenstveno osnažiti Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama te sankcionirati prekršitelje prava osoba s duševnim smetnjama kako bi pravna zaštita bila učinkovita.

2.7. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2017. – 2020.⁴ kao jedan od ciljeva postavila je uvođenje sustava odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično

² („Narodne novine“, br. 76/14)

³ („Narodne novine“, br. 16/15)

⁴ („Narodne novine“, br. 42/17)

oduzimanje poslovne sposobnosti. Kako ovaj cilj nije proveden zbog toga što nije došlo do potrebnih izmjena Obiteljskog zakona, POSI je predložila u novu Strategiju za razdoblje od 2020. godine dodati cilj: *Uvesti sustav odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti koji će se provesti izmjenom Obiteljskog zakona.* POSI su se tijekom izvještajnog razdoblja obraćale osobe za koje su pokrenuti postupci lišenja poslovne sposobnosti kojima su se oni protivili, smatrajući kako su u mogućnosti samostalno se brinuti za svoja prava i obveze. Također su se javljali i roditelji ili drugi članovi obitelji koji su inzistirali na lišavanju poslovne sposobnosti svojih članova navodeći kako ih je potrebno zaštititi ili im učiniti jednostavnijim obavljanje određenih poslova. POSI je zaprimila i više upita zabrinutih roditelja za čiju su punoljetnu djecu pokrenuti postupci preispitivanja činjenice lišenja poslovne sposobnosti. Oni su smatrali kako će djelomičnim vraćanjem poslovne sposobnosti interesi njihove djece biti ugroženi, a nije im bila jasna niti uloga posebnog skrbnika u sudskom postupku te su izražavali bojazan da će doći do izmjene odluke o osobi koja obavlja skrbničku dužnost, odnosno da će se njih kao roditelje razriješiti te dužnosti i da će se na nju imenovati zaposlenik centra za socijalnu skrb ili druge institucije. POSI je povodom ovakvih obraćanja pritužiteljima pružila savjetodavnu pomoć. Osim ovih, zaprimljeno je i više pritužbi osoba pod skrbništvom koje ne ostvaruju zadovoljavajuću komunikaciju sa svojim skrbnicima – zaposlenicima centara za socijalnu skrb, ili članovima obitelji. POSI je u ovakvim slučajevima upozorila centre za socijalnu skrb kako između štíćenika i skrbnika treba postojati odnos povjerenja i međusobnog uvažavanja, a odabir skrbnika potrebno je izvršiti prvenstveno uvažavajući želju štíćenika.

Zaštita imovinskih prava osoba pod skrbništvom – Ponovno ističemo kako skrbnička zaštita često ne ispunjava svoju svrhu, što je vidljivo, između ostaloga, i kod nemogućnosti stvarne zaštite imovinskih prava štíćenika. Zaprimili smo pritužbe u kojima su se stranke prezadužile sklapanjem štetnih ugovora, uslijed čega je došlo do ugrožavanja egzistencije štíćenika i njegove obitelji. Mišljenja smo da je potrebno spriječiti da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u dijelu sklapanja pravnih poslova i/ili raspolaganja imovinskim pravima postane obveznik ugovora o kreditu bez odobrenja skrbnika. Zbog toga POSI smatra kako provjera postojanja poslovne sposobnosti klijenta treba postati dio obvezne procedure prilikom sklapanja pravnih poslova u bankama i drugim sličnim institucijama kako bi se postigla učinkovitost skrbničke zaštite.

MROSP je obavijestilo POSI kako je pozvalo kreditne institucije koje imaju odobrenje za rad u Republici Hrvatskoj da promijene poslovnu praksu s ciljem postizanja učinkovite skrbničke zaštite osoba lišenih poslovne sposobnosti i to na način da nedvojbeno utvrde činjenice postojanja poslovne sposobnosti osobe za sklapanje ugovora o kreditu, odnosno raspolaganje imovinskim pravima. Na upit POSI, Ministarstvo je dostavilo obavijest kako nema saznanja jesu li banke prihvatile preporuku. POSI će nastaviti postupanje u svrhu učinkovite zaštite osoba pod skrbništvom vezano uz raspolaganja imovinskim pravima.

Zaključak i preporuke: (1) Nužno je bez odgađanja uvesti sustav odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti, koji će se provesti izmjenom Obiteljskog zakona. (2) Do tada, potrebno je unaprijediti praksu postupanja centara za socijalnu skrb u izvršavanju skrbništva te provoditi u život načela skrbništva, uz što manje ograničavanje prava štíćenika, uz poštovanje njihovih želja kod donošenja odluka te osobne autonomije u svim postupanjima koja ih se tiču. (3) Prilikom tumačenja propisa nužno je napustiti formaliziran pristup i nerazumno usko tumačenje pojedinih odredbi, što može imati štetne posljedice za interese štíćenika. Propise treba primjenjivati životno, uz primjenu individualiziranog pristupa potrebama svakoga pojedinog štíćenika.

Skrbništvo je kao sustav potrebno učiniti učinkovitim kako bi se njime postigla svrha za koju je ustanovljen, a to je zaštita prava i interesa osoba pod skrbništvom.

2.8. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Pritužitelji kao OSI zbog nepostojanja odgovarajuće podrške ne mogu ostvarivati mnoge sadržaje roditeljske skrbi. Ne postoji zakonski okvir koji osigurava sustavnu podršku, stoga su OSI usmjerene su na pomoć udruga te primjenu ograničenih državnih resursa i JLP(R)S. Međutim, navedeno nije dovoljno

da bi se OSI pružila potrebna podrška. Stoga je POSI uputila prijedloge za uspostavljanje sustava podrške OSI u izvršavanju roditeljske uloge u raspravi o novoj Nacionalnoj strategiji.

Rodiljne i roditeljske potpore - POSI je zaprimila više pritužbi roditelja kojima je prestalo pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, zaprimljeno je i više upita vezanih uz tumačenje odredbi Zakona kao i *upit o pravnoj mogućnosti sklapanja ugovora o djelu/autorskog ugovora za roditelje koji koriste ovo pravo*. Na traženje POSI, MDOMSP je dostavilo odgovor da, ukoliko je ugovor o djelu takve naravi da roditelj koji koristi ovo pravo ne zanemaruje obveze prema djetetu kojemu pruža pomoć i njegu, nema zapreke za sklapanje navedenog ugovora. Mišljenja smo kako ne bi smjelo biti nikakve zapreke da roditelj koji koristi pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena kreditom optereti i novčanu naknadu u visini polovice plaće koja mu se isplaćuje iz državnog proračuna. Stoga je POSI predložila da se roditeljima DTUR koji koriste pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena omogući slobodno raspolaganje cjelokupnim iznosom vlastitih prihoda koji su stekli na osnovi svoga rada.

Zaključak i preporuke: Ograničavanje roditeljskih prava OSI zbog nepostojanja sustava podrške roditeljstvu predstavlja povredu njihovih prava i diskriminaciju. (1) Stoga je potrebno poduzeti mjere na zakonodavnoj razini kojima će se odredbe KPOSI implementirati u nacionalno zakonodavstvo i time ustrojiti sustav podrške OSI kako bi im se pomoglo u ostvarivanju njihovih roditeljskih dužnosti i prava i time spriječilo odvajanje djeteta od roditelja na temelju njihovog invaliditeta. (2) Potrebno je izgraditi sustav namijenjen pružanju sveobuhvatne podrške roditeljstvu OSI kojim će im se jamčiti pravo da dobiju potrebnu pomoć, u onom obliku i opsegu koji im je potreban, ovisno o njihovoj vrsti i težini invaliditeta, ali i drugim okolnostima.

2.9. ŽENE S INVALIDITETOM

Analizirajući obraćanja žena s invaliditetom tijekom proteklih 12 godina zaključujemo kako su problemi u smislu njihove neprepoznatljivosti prisutni na svim područjima života. U pogledu prava na zdravlje, partnerskog odnosa, majčinstva, obrazovanja, zapošljavanja, trpljenja raznih oblika nasilja žene s invaliditetom su diskriminirane. Položaj žena s invaliditetom u RH nije niti približan konvencijskim zahtjevima, stoga preporučamo državi da sukladno KPOSI poduzme mjere kojima bi se ženama s invaliditetom priznala temeljna ljudska prava.

Na domaćim i međunarodnim skupovima, POSI je upravo upozorila kako su navedeni problemi žena s invaliditetom, a posebice žena sa osjetljivim oštećenjem, prisutni u svim sferama života. Prepreke, od čega su marginalizacija i omalovažavanje najčešće, otežavaju mogućnost osobnog razvoja te sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima u svim društvenim procesima. Prisutni su problemi u pogledu ostvarivanja prava na zdravlje u smislu nepristupačnih prostora i opreme; brojne predrasude društva, ali i pojedinih liječnika ukoliko se žena s invaliditetom odluči za majčinstvo. Visok je postotak (60 %) žena s invaliditetom koji imaju nezavršenu ili samo završenu osnovnu školu. Žena s invaliditetom na rukovodećim mjestima nema, dok je samo jedna žena s invaliditetom u zastupničkom tijelu. Premalo se pozornosti posvećuje uključivanju žena s invaliditetom u zajednicu, prisutni su problemi u rehabilitaciji te svim povezanim aktivnostima koje slijede i sam proces starenja organizma.

Preporuke: (1) Senzibilizirati javnost o potrebama i specifičnostima žena s invaliditetom, posebno stručnjake i medicinsko osoblje; (2) Osnažiti žene s invaliditetom kako bi mogle tražiti svoja prava; (3) Razraditi načine uključivanja žena s invaliditetom u javne politike; (4) Definirati načine kontinuiranog prikupljanja podataka vodeći računa o specifičnim obilježjima obzirom na invaliditet; (5) Uključiti žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva u odluke koje se tiču njih samih, ali i općenito OSI.

2.10. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Preporučujemo da tijela, ustanove, institucije i stručnjaci preuzmu veću odgovornost kada se radi o ženama s invaliditetom zbog njihove ranjivosti, ovisnosti i težeg prepoznavanja nasilja od okoline, partnera, obitelji, u ustanovama, pri čemu je važno razvijati odnose povjerenja i poštivanja temeljnih ljudskih prava. Upozoravamo kako je vrlo važno pružiti ženi s invaliditetom primjerenu podršku uz koju

će ona osjećati sigurnost. Na Konferenciji European Inclusion Summit 2020. POSI je održala izlaganje na temu „Zaštita žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja“.

Zbog neprijavlivanja nasilja ni službeni statistički podaci koji se vode kod pojedinih institucija ne daju stvarni prikaz stanja. Prateći problematiku nasilja unatrag dvanaest godina vidljivi su pozitivni pomaci, međutim, potrebno je djelovanjem kontinuirano otklanjati slabosti i unaprjeđivati postupanje i suradnju kako bi država pružila ženama s invaliditetom zaštitu na koju se obvezala KPOSI te Konvencijom Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

Preporučujemo provoditi senzibiliziranje, kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju stručnjaka u radu s OSI i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama. Preporučujemo kontinuirano i sustavno osnaživanje žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima ostvarivanja zaštite i stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje, tražile zaštitu posebno kroz medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM (ZLOČIN IZ MRŽNJE) - Kontinuirano naglašavamo kako je niska svijest o mogućnosti počinjenja zločina iz mržnje prema OSI, kako u društvu tako i kod institucija koje provode postupke. Međutim, postoje i na zakonodavnoj razini propusti u regulaciji zločina iz mržnje prema OSI i to prvenstveno na prekršajnoj razini. Kako bi se u praksi mogli evidentirati slučajevi kaznenih i prekršajnih djela u kojima je motiv izvršenja mržnja potrebno je imati zakonsku podlogu i jasno propisane smjernice i protokole kako bi policijski službenici već u početku znali kako postupiti. POSI je u dva slučaja policijskim postajama uputila preporuke o potrebi utvrđivanja motiviranosti počinitelja u počinjenju kaznenih djela, o čemu se više može pročitati u cjelovitom izvješću.

Preporuke: (1) Sustavna i kontinuirana edukacija policijskih djelatnika, državnog odvjetništva i sudova o počinjenju zločina iz mržnje prema OSI; (2) Nastaviti s usklađivanjem/izmjenom zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema OSI na prekršajnoj i kaznenoj razini, uzimajući u obzir specifičnosti pojedinih kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, osiguravajući razumnu prilagodbu; (3) Provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, odnosno različitih pojava oblika nasilja; (4) Daljnji rad na unaprjeđenju suradnje između institucija kako bi se radilo na prevenciji nasilja i podizanju svijesti te poduzimale mjere za borbu protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema OSI na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi.

2.11. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

POSI je uputila prijedlog u raspravi o novoj Nacionalnoj strategiji da se kod planiranja mjera uzme u obzir načelo osobnog pristanka na medicinske postupke u cilju zaštite osobnog integriteta OSI. Potrebno je poduzimati aktivnosti vezano za izmjenu odredbi zakona koje se odnose na zabranu sterilizacije DTUR i OSI te donijeti zakon koji je u skladu sa KPOSI i preporukama UN Odbora za prava OSI.

Preporuka: Preporučujemo hitno donošenje novog zakona sukladno Odluci Ustavnog suda i KPOSI te preporukama UN Odbora za prava OSI.

2.12. ZDRAVSTVO

U organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora i POSI, dana 26. studenog 2020. održana je online tematska sjednica pod nazivom **Važnost prevencije dekubitusa** čime je ujedno obilježen i Svjetski dan prevencije dekubitusa. Uvjeti nedostatka osoblja, nedostatne antidekubitalne opreme i pomagala, stroge mjere zatvaranja ustanova socijalne skrbi, i zabrane posjeta, dodatno pogoršavaju ionako teška stanja dugotrajno ležećih osoba. Oni koji žive u vlastitim domovima, suočavaju se s neadekvatnom podrškom, nedovoljnim brojem i količinom potrepština te otežanim pristupom zdravstvenom sustavu, odnosno liječenju. Upravo krizne situacije poput epidemije i potresa

dodatno izazivaju zabrinutost, posebice za liječenje i dostupnost zdravstvenih usluga za dugoležeće osobe.

Preporuka: S obzirom da su konkretne aktivnosti u 2020. godini zbog epidemije COVID-19 izostale, preporučamo institucijama i stručnjacima da osiguraju dostupnost i kvalitetu zdravstvene usluge na najvišoj mogućoj razini kako bi prevenirali i otklonili moguće neželjene posljedice koje mogu imati i smrtni ishod.

ORTOPEDSKA POMAGALA - Zaprimljene pritužbe roditelja DTUR odnosile su se na nedostupnost ortopedskih pomagala, gdje su naglašavali kako određeno pomagalo (primjerice ortoze) za koje vrijedi rok uporabe, zbog fizičkih promjena djeteta koje se događaju unutar tog roka - pomagalo više nije upotrebljivo. Pritužbe su se odnosile i na složenost i dugotrajnost postupka pri ostvarivanju prava na ortopedsko pomagalo. Iako POSI ne može utjecati na ishod postupka, upućivala je **preporuke i upozorenja** o potrebi uspostave procedura koje će biti provedive u stvarnosti. Rigidan propis ne smije biti zapreka za ostvarivanje prava na zdravstvene usluge kojima se OSI jamči konvencijski standard zdravstvene zaštite. HZZO je u odgovoru povodom zbirne preporuke POSI, između ostalog, naglasio kako kontinuirano osigurava dodatna sredstva u okviru realnih mogućnosti za stalno unapređivanje prava osiguranih osoba na pomagala kao i stavljanje novih pomagala na listu te za povećanje njihove dostupnosti.

Spinalni centar - O svim aktivnostima koje se poduzimaju od 2009. godine govorilo se povodom Međunarodnog dana osoba sa spinalnim ozljedama, 5. rujna na okruglom stolu „Izgradnja i opremanje spinalnog centra“. Mandi Knežević, predsjednici HUPT-a, to je bilo posljednje zalaganje za izgradnju jedinstvenog centra za osobe sa spinalnim ozljedama. Preminula je dana 28. studenog 2020. godine od teške bolesti. Obzirom na višegodišnje napore Mande Knežević da Hrvatska dobije takav centar, POSI je zajedno sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom (SOIH), HUPT-om te Spinalnim ozljedama Zagreb predložila Ministarstvu zdravstva i Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice da se Spinalni centar imenuje njezinim imenom te da isti glasi: Spinalni centar „Manda Knežević“ Varaždinske Toplice.

Od zakonodavnih aktivnosti dali smo prijedloge u javnom savjetovanju na izmjene Pravilnika o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti. Prijedlozi su primljeni na znanje. Osim navedenog, predložili smo u raspravi o novoj Nacionalnoj strategiji da se poboljša dostupnost i kontinuitet medicinske njege dugoležećih osoba koji su u riziku od nastanka dekubitalnih rana; te da se pojednostavi postupak ostvarivanja prava na ortopedska pomagala te fizikalnu terapiju i zdravstvenu njegu u kući, kao i održavajuću medicinsku rehabilitaciju za najteže oblike invaliditeta i trajna stanja. Također je predložena i mjera kako bi se podigla veća svijest o obavljanju specifičnih preventivnih pregleda djevojaka i žena s invaliditetom.

2.13. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Zakonodavni okvir odgoja i obrazovanja u velikoj mjeri podržava inkluzivnost sustava te omogućava dostupnost i primjerenu podršku djeci i učenicima s teškoćama u razvoju. Međutim, pojedinačna negativna iskustva roditelja upućuju na potrebu dosljedne primjene tih propisa te nužnost da ih se tumači i provodi na način koji uključuje pravo djeteta i učenika na pristup inkluzivnom odgoju i obrazovanju.

PREDŠKOLSKI ODGOJ - POSI su se obraćali roditelji DTUR koji nisu mogli ostvariti pravo na pristup predškolskom odgoju na jednakoj osnovi isključivo zbog razvojnih teškoća djeteta. Neki roditelji pitali su „*kako nabaviti asistenta u vrtiću*“ jer im je u vrtiću ili kod osnivača rečeno da djetetu treba asistent, a da ga oni ne mogu osigurati. Zaprimili smo pritužbe i na postupke upisa u I razred osnovne škole, ali i postupke davanja Mišljenja Službe za profesionalno usmjeravanje, radi upisa u srednju školu. Sve to, ali i nemogućnost upisa djeteta u vrtić, skraćivanje vremena boravka, usmjeravanje učenika prema ustanovama s posebnim uvjetima obrazovanja samo na osnovi razvojnih teškoća, neprihvatanje razlika i osobnosti djeteta bez uočavanja djetetovih potencijala te izostanak aktivnosti za osiguravanje učinkovitih mjera potpore, najčešća su negativna iskustva roditelja.

To potvrđuje većina nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru, stoga i većina naloženih mjera od Agencije u odgojno-obrazovnim ustanovama obuhvaća i stručno usavršavanje djelatnika iz područja zaštite prava djeteta. Bez uzimanja u obzir najboljeg interesa djeteta, primjene temeljnih pedagoških načela i dosljedne primjene antidiskriminacijskog zakonodavstva, djetetu se onemogućava sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi.

Sustav općeg/redovnog odgoja i obrazovanja kontinuirano treba raditi na jačanju profesionalnih kompetencija svih zaposlenika u području inkluzivnog obrazovanja, stoga se glavne preporuke POSI usmjerene prema MZO-u odnose na donošenje Smjernica za planiranje i izradu individualiziranih kurikuluma za učenike s teškoćama te dovršetak svih aktivnosti na uspostavi centara potpore i formiranja mobilnih stručnih timova. Za potrebe izrade ovog izvješća MZO se očitovalo da je izrađena Odluka o kriterijima za utvrđivanje ispunjenosti uvjeta ustanova za rad kao centara potpore, te kriteriji za formiranje stručnog tima, a koja će Odluka uskoro biti upućena u e-Savjetovanje te u objavu i primjenu. Nakon ustrojavanja centara potpore formirat će se i mobilni stručni timovi za savjetodavnu podršku redovnom sustavu obrazovanja.

OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE - u uvjetima epidemije obrazovanje, usmjereno na različite oblike nastave na daljinu nije bilo u dovoljnoj mjeri primjereno potrebama učenika s teškoćama u razvoju. Unatoč osiguranim tabletima za sve učenike kojima je to bilo potrebno, činjenica je da pojedine kategorije učenika nisu mogle dobiti odgovarajuću kvalitetu nastave (učenici sa senzoričkim oštećenjima, gluhi i slijepi, učenici s višestrukim teškoćama). Neke mjere koje je MZO poduzimalo radi provedbe epidemioloških uputa također nisu bile u potpunosti adekvatne, kao što je npr. odluka da učenicima iz posebnih razrednih odjela nastavu iz svih predmeta drži edukacijski rehabilitator, što je ove učenike na neki način stavilo u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale učenike. Posljednje Upute kvalitetnije odgovaraju na potrebe učenika s teškoćama u razvoju uz istovremenu odgovarajuću razinu zaštite zdravlja, obzirom da se virtualna nastava odvija na način da je učenik prati u školi, a ima i mogućnost dobiti podršku pomoćnika u nastavi.

VISOKO OBRAZOVANJE - Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom POSI je organizirala online skup *Izazovi studiranja s invaliditetom*. U pripremi skupa proveli smo online anketu o iskustvima studiranja s invaliditetom među studentima sa svih hrvatskih sveučilišta. Anketu je ispunilo 105 studenata, a njezini rezultati su između ostalog pokazali da je najveći broj anketiranih studenata sa svih hrvatskih sveučilišta ima pozitivna iskustva studiranja, iako su iznijeli brojne probleme na koje nailaze. Jedan od prijedloga za poboljšanjem položaja bio je i da se donese zakon koji bi obvezao profesora i ostale na prilagodbu studentima s invaliditetom te da se jasno odrede obaveze i prava studenata s invaliditetom s jedne strane i obaveza i prava profesora s druge strane.

Studenti su se POSI obraćali zbog teškoća s potvrdama za dokazivanje invaliditeta, osiguravanja potrebne prilagodbe i sumnje na diskriminaciju u postupku upisa na fakultet, a postupali smo i u slučaju objave popisa zdravstvenih teškoća kao kontraindikacije za upis studija na jednom veleučilištu što smo ispitivali kao diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Usprkos teškoćama koje su uglavnom bile tehničke prirode, ukoliko su profesori uložili napor u odgovarajuću pripremu nastave, studenti s invaliditetom su vezano uz online nastavu imali brojna pozitivna iskustva jer nisu trebali voditi brigu o pristupačnosti okruženja. Budući da su uredi za studente s invaliditetom središnje mjesto kojem se mogu obratiti sadašnji i budući studenti s invaliditetom, uputili smo svim upravama sveučilišta preporuku za njihovo osnaživanje i ekipiranje. Zatražili smo i podatke o tome na koji način je organizirana ova služba kao i o financijskim sredstvima koja se osiguravaju za njihov rad. Neujednačenost podataka o studentima s invaliditetom vidljiva je i u brojkama studenata s invaliditetom s kojima raspolaže MZO. Ministarstvo prikazuje podatke vezano uz određene povlastice koje studenti koriste na osnovi invaliditeta, a broj onoga što smatraju redovnim studentima s invaliditetom pri tome je manji od npr. broja studenata smještenih u studentske domove i višestruko manji od ukupnog broja studenata s invaliditetom u evidencijama ureda za studente s invaliditetom koji su nam dostavili podatke: 632 studenta s invaliditetom u usporedbi sa 176 koliko ih je zabilježeno u evidenciji Ministarstva. Podaci pokazuju da mali broj studenata s invaliditetom koristi povlastice Ministarstva na osnovi invaliditeta, odnosno samo 1/3 (smještaj u studentski dom) pri čemu je i broj

dodijeljenih stipendija u kategoriji studenata s invaliditetom također nizak, odnosno samo 119 studenata s invaliditetom je dobilo stipendiju MZO-a u kategoriji studenata s invaliditetom u akademskoj godini 2019./2020. Na svim sveučilištima osim onom u Dubrovniku i na Sveučilištu Sjever gdje su imenovani koordinatori za studente s invaliditetom djeluju uredi za studente s invaliditetom koji neovisno o broju studenata zapošljavaju jednu osobu. S obzirom na autonomiju sveučilišta uredi su razvili svoju praksu evidentiranja studenata s invaliditetom, procedure za osiguravanje prilagodbi i druge načine pružanja podrške. Međutim, uvjeti studiranja, dostupna podrška i prilagodba i načini njihova ostvarivanja prilično razlikuju ovisno o tome na kojem sveučilištu OSI studira. Napominjemo da OSI kojima je potrebna zdravstvena njega ili veći stupanj osobne asistencije u studentskom domu mogu to ostvariti jedino u Zagrebu i Rijeci.

2.14. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Aktivnosti i mjere u okviru pružanja usluga profesionalne rehabilitacije u opsegu u kojem se sada provode nedovoljne su za jačanje radnih kapaciteta svih OSI kojima je to u ovom trenutku neophodno radi zapošljavanja na otvorenom tržištu rada i zadržavanje zaposlenja u slučaju nastanka invaliditeta tijekom radnog vijeka. S ciljem daljnjeg unaprjeđivanja profesionalne rehabilitacije, a u skladu s izmjenama zakonskih propisa, potrebno je u budućnosti još veću pažnju usmjeriti jačanju kapaciteta svih centara za profesionalnu rehabilitaciju (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljno kvalificiranih stručnjaka, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga). Period od nastanka invaliditeta do upućivanja u proces profesionalne rehabilitacije traje još uvijek predugo, što djeluje demotivirajuće za potencijalne korisnike, stoga je nužno kontinuirano razvijati i jačati rehabilitacijski model odnosa društva prema OSI temeljem kojeg će se omogućiti aktivno sudjelovanje u društvu. Iako je u proteklim razdobljima došlo do poboljšanja pravnog okvira, obveza profesionalne rehabilitacije unutar sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije nejednako je uređena i potrebne su zakonodavne promjene radi usklađivanja matičnih propisa s propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI (područje mirovinskog osiguranja, zdravstva, medicine rada, ...). Različiti sustavi moraju prepoznati važnost profesionalne rehabilitacije korisnika i poduzeti sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se s uključivanjem korisnika započelo što ranije, a sâmno provođenje procesa moglo realizirati u što kraćem vremenskom razdoblju. Očekuje se da će suradnja s HZMO-om i HZZ-om kroz usluge profesionalne rehabilitacije u narednom razdoblju uključivati sve veći broj korisnika te da će se iskoristiti i zakonske mogućnosti zajedničkog naručivanja usluga od različitih subjekata. Postoji potreba za radnim centrima, virtualnim radionicama, programima socijalnog uključivanja, zaštitnim i integrativnim radionicama gdje bi se nezaposlene osobe mogle upućivati radi povećanja radnih kompetencija i ulaska u svijet rada. POSI pozdravlja sve aktivnosti koje će omogućiti OSI stjecanje i održavanje najveće moguće neovisnosti, profesionalnu sposobnost i uključenost u društvo, poput projekta *Program radnog treninga za OSI na zaštitnim radnim mjestima u okviru zaštitnih radionica i integrativnih radionica u Republici Hrvatskoj*, kojeg ZOSI provodi u partnerstvu s HZZ-om i suradnji sa zaštitnim i integrativnim radionicama na području Hrvatske koji se bavi otežanom zapošljivosti osoba kojima je ulazak u svijet rada onemogućen bez prilagođenog programa osposobljavanja, sustavne podrške i prilagođenih radnih uvjeta. Neophodno je da programi osposobljavanja koji se provode započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba osobe te dostupni OSI na lokaciji najbližoj njihovom prebivalištu, uključujući ruralna područja.

2.15. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Iako se u okviru zakonodavnog i institucionalnog okvira poduzimaju mjere kojima se nastoji potaknuti zapošljavanje OSI, u odnosu na OSI i poslodavce, brojke i dalje pokazuju da **OSI nisu ravnopravno zastupljene na tržištu rada** zbog različitih razloga. Pritužbe potvrđuju da se kandidati koji su OSI redovito pozivaju na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, ali da se u mnogim slučajevima ne natječu u ravnopravnim uvjetima s ostalim kandidatima, a što dovodi i do lošijih rezultata testiranja i priječi ostvarivanje ovog prava. Svaki državljanin ima pravo, pod jednakim uvjetima, biti primljen u javne službe, ali OSI često sumnjaju u drugačiju praksu i uvjereni su da je

zapošljavanje netransparentno, zbog čega ne mogu dokazati da im je oduzeto pravo prednosti pri zapošljavanju i/ili da su diskriminirane tijekom natječajnog postupka i da se pogoduje određenim kandidatima. Potrebno je revidirati interne propise u javnim ustanovama kojima se uređuje postupak zapošljavanja prema točno određenim područjima procjene, bitnima za izvršavanje poslova određenog radnog mjesta, i jasnim kriterijima vrednovanja kako bi se omogućila maksimalna transparentnost kod zapošljavanja i ista dostupnost svima pod jednakim uvjetima, uz razumnu prilagodbu OSI. POSI pozdravlja uvođenje novog poticaja *Sufinanciranje troškova prijevoza OSI* budući da smo tijekom prijašnjih godina redovito upozoravali da nedostatak prilagođenog prijevoza i nemogućnost financiranja troškova istog predstavlja itekako značajnu prepreku za pristup tržištu rada. Poticaji za zapošljavanje OSI i mjere aktivne politike zapošljavanja, bili su dostupni korisnicima pod propisanim uvjetima i načinima korištenja. Potrebno je kontinuirano pratiti potrebe OSI na tržištu rada i nadopunjavati postojeći sustav poticaja. Zbog uskrate razumne prilagodbe na radnom mjestu OSI nisu u mogućnosti prezentirati poslodavcu svoje radne vještine i znanje iako posjeduju sve kompetencije za radno mjesto, što za posljedicu nerijetko ima umanjenje i/ili uskratu radnih prava, posebno u slučajevima diskrecijske odluke poslodavca, primjerice kod ocjene zaposlenika zbog pogrešne predodžbe poslodavaca o radnom potencijalu zaposlenika koji su OSI. Smatramo da bi poslodavci u slučajevima kada zaposlene OSI podnesu zahtjev za osiguravanje razumne prilagodbe radnog mjesta trebali imati obvezu korištenja usluga centara za profesionalnu rehabilitaciju. Osim što bi time samo pravo bilo lakše ostvarivo kroz stručni i objektivni pristup i spriječila diskriminacija na radnom mjestu, iznalaženje odgovarajućih prilagodbi i utvrđivanje jesu li opravdane i razmjerne ne bi bilo isključivo u zoni odluke poslodavca, a što je i dalje često u praksi. U godini pandemije i teških posljedica za gospodarstvo, POSI pozdravlja nastavak projekta *Poslodavac godine za osobe s invaliditetom*.

2.16. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST

Dostupnost proizvoda i usluga, osiguravanje nesmetanog kretanja kao i stanovanje bez prepreka i dalje su među prioritetnim i najčešćim područjima pritužbi. Jedan od značajnih problema pojavljuje se nakon potresa u Zagrebu, a zatim Sisku, Petrinji i Glini, gdje se otvara niz pitanja i nedostataka u sustavu vezano uz pristupačno stambeno zbrinjavanje. Unatoč zakonskim i podzakonskim aktima, kao i preporukama UN Odbora za prava OSI, vidljivo je da u 2020. nije došlo do značajnih pozitivnih pomaka.

PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA – Kao i prethodnih godina ponovno ukazujemo na važnost poštivanja zakonskih propisa o pristupačnosti. Iz većine izloženih slučajeva (HZZO-a, HZMO-a te CZSS-a) problem nepristupačnosti usluga većinom se vezuje za starost građevina u kojima su ova tijela smještena, zbog čega se kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi (pre)često navodi razlog da su građevine zaštićene (kao kulturna dobra/kulturna baština i sl.) te se zbog toga ili ne mogu učiniti pristupačnim ili vrlo teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora. Ponavljamo kako sukladno ZSD, diskriminacijom se smatra i uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanja temeljnih ljudskih prava – korištenja javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu te pristupa radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Preporuke: (1) Potrebno je osigurati sudjelovanje OSI ili njihovih predstavnika u povjerenstvima i radnim skupinama kao i u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspekcijskog nadzora i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa. (2) Potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se prekršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju te prikazati primjere u slučajevima nepoštivanja propisa koji su osigurali dostupnost usluga OSI. (3) Potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za OSI. (4) Preporučujemo da se u suradnji predstavnika Ministarstva kulture i drugih tijela (koja su nepristupačna) koja iznajmljuju ili u čijem je vlasništvu prostor u kojem se pružaju javne usluge, osiguraju financijska sredstva i dokumentacija kako bi se čim prije pronašlo najprimjerenije rješenje, a sve u cilju osiguravanja elemenata pristupačnosti u prostorima starijih zaštićenih objekata. (5) Također,

preporučujemo da se za sljedeće programsko razdoblje, a vezano uz EU fondove, planiraju jasne i konkretne potrebe kako bi sredstva bila namjenska i ciljana i kako bi došlo do stvarnih pomaka za OSI u područjima od prioritetne važnosti.

Jedinice lokalne i regionalne samouprave - Uzimajući u obzir poduzeto od strane gore navedenih tijela, kao i iskustva stečena prilikom suradnje s JLP(R)S, zaključujemo kako u pravilu postoji dobra volja i želja za osiguranjem pristupačnosti javnih površina i objekata u njihovom vlasništvu, ali značajniji pozitivni pomaci po ovom pitanju izostaju najčešće iz sljedećih razloga: 1. Nedostatak financijskih sredstava, odnosno izostanak „stavke“ u proračunu s koje bi se mogla koristiti sredstva za uklanjanja prepreka na koje su ukazale OSI. 2. Nedostatak proaktivnosti prilikom iznalaženja rješenja u vidu korištenja sredstava dostupnih putem natječaja, kako nacionalnih (npr. natječaj Ministarstva hrvatskih branitelja), tako i onih iz EU fondova.

3. Izostanak komunikacije s predstavnicima OSI prilikom odabira rješenja kojim se želi osigurati pristupačnost. Navedeno vrlo često dovodi do toga da unatoč namjeri da se osigura pristupačnost, zbog npr. neadekvatno odabranih materijala i/ili načina izvedbe radova – konačni rezultat nije zadovoljavajući. Stoga, općinama, gradovima i županijama, preporučujemo osiguranje posebne proračunske „stavke“ na kojoj će se planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih prepreka uzevši u obzir uvođenje univerzalnog dizajna. Navedeno bi omogućilo brže i učinkovitije osiguranje pristupačnosti, posebno u onim slučajevima kada nije potrebno provoditi veće infrastrukturne ili građevinske radove, već se pristupačnost može osigurati uz minimalne intervencije i neznatne troškove. Preporučujemo intenzivnije osmišljavanje projekata kojima bi se sredstva dostupna putem nacionalnih i EU natječaja koristila za osiguranje pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene koji su u vlasništvu JLP(R)S. Pri tome, od iznimne je važnosti da se prilikom osmišljavanja rješenja i realizacije radova kojima će se osiguravati pristupačnost - uspostavi otvorena komunikacija i suradnja sa predstavnicima OSI svih vrsta oštećenja. Osim toga, KPOSI nalaže uključivanje udruga civilnog društva, posebice OSI u procese planiranja i odlučivanja o svim pitanjima od njihova interesa. Komunikacija i konzultacija tijela lokalne i regionalne vlasti s OSI na ovakvim pitanjima dovodi do odgovarajućih i kvalitetnijih rješenja.

Naglašavamo da je važno poštivati da se obvezni elementi pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene predviđeni propisima, ne samo prilikom izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard te stoga preporučujemo da prilikom ugovaranja radova (izgradnje, obnove, rekonstrukcije) JLP(R)S obvežu izvođače na poštivanje obveza osiguranja pristupačnosti kao obveznog uvjeta. Ujedno je održavanje ugrađenih elemenata pristupačnosti na javnim površinama bezuvjetna obveza (najčešće) tijela lokalne samouprave.

CESTOVNI PRIJEVOZ - Prema zaprimljenim pritužbama, ponovo upozoravamo na nepristupačnost i nedostupnost javnog prijevoza OSI, posebno onima koji žive u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama i otocima. I dalje se problemi odnose na starost voznog parka, neprilagođena vozila i stajališta, nedostupnost prilagođenih vozila udruga i dr., a ograničenja koja su bila na snazi tijekom većeg dijela 2020. godine, uzrokovala su dodatnu izoliranost i ovisnost OSI o vlastitom prijevozu. Osim rečenog, značajan broj pritužbi se odnosio na nedovoljan broj parkirališnih mjesta uređenih i označenih za vozila kojima se prevoze OSI te na nepropisno parkiranje i zlouporabu znaka pristupačnosti. Zbog učestalosti prekršaja i poteškoća koje takvo ponašanje uzrokuje OSI, inicirali smo i sudjelovali u aktivnostima s ciljem podizanja razine svijesti i sprječavanje nepropisnog parkiranja, poticanja redovite kontrole korištenja znaka pristupačnosti i oštrijeg sankcioniranja nepropisnog parkiranja i zlouporabe znaka. Temeljem pozitivnih iskustava preporučujemo provođenje zajedničkih akcija kojima će udruge, gradovi i policijske uprave uz medijsku potporu podizati razinu svijesti društva i ukazivati kako mjesto označeno za parkiranje vozila OSI nije povlastica besplatnog parkiranja, kako to mnogi pogrešno smatraju, nego olakšica koja omogućava osobi koja se otežano kreće mobilnost, svakodnevno funkcioniranje i integraciju u društvo. Također, podsjećamo na nužnost usklađivanja Zakona o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnika o znaku pristupačnosti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja kako bi se osiguralo pravednije ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, a preporučujemo i izmjene koje će omogućiti učinkovitiju kontrolu zlouporabe znaka, kao i povećanje

sankcija za prekršitelje. Također, preporučujemo izmjene propisa koje će omogućiti OSI oslobađanje od plaćanja upravnih pristojbi prilikom podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na jednaki način kako to ostvaruju HRVI iz Domovinskog rata. Osim rečenog, zaprimali smo i pritužbe nezadovoljnih OSI i roditelja DTUR zbog normativnog okvira kojim je uređeno pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (u daljnjem tekstu: cestarina). Ponovo upozoravamo da je ovakvo zakonsko rješenje neprihvatljivo i izravno diskriminira OSI koje ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja cestarina. Stoga, preporučujemo način ostvarivanja oslobađanja od plaćanja cestarine urediti tako da pravo slijedi nositelja prava, a ne vozilo kao sredstvo prijevoza, kako bi se olakšalo ostvarivanje navedenog prava za obitelji DTUR i OSI koje ne posjeduju vlastito vozilo, odnosno kako vlasništvo vozila ne bi i dalje bilo uvjet za ostvarivanje ovog prava. Preporučujemo i sustavno razraditi, osmisliti i provoditi kvalitetnije mjere kontrole korištenja SMART kartica.

POMORSKI PRIJEVOZ - Krajem 2019. godine započela je primjena Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu (29. studenoga 2019. je donesen, a 19. prosinca 2019. je stupio na snagu). Navedenim aktom, koji se u odnosu na Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu⁵ primjenjuje kao *lex specialis*, uvedeno je proširenje kategorija OSI i DTUR koje ostvaruju pravo na povlašteni prijevoz u pomorskom prometu. Navedeno je, u odnosu na 2019. godinu, dovelo do gotovo trostrukog povećanja u broju odobrenih povlastica kod oba javna brodarara. Jadrolinija d.d. kao najveći linijski pomorski prijevoznik u RH, tijekom 2020. prevezla je ukupno **19.330 OSI** te ukupno **9.115 vozila** koje su OSI koristile, dok je u 2019. prevezla 7.472 OSI. Ukupna vrijednost odobrenog besplatnog prijevoza iznosila je **1.130.268,00 kn**. Putnika s invaliditetom koji su koristili uslugu prijevoza brodarara Rapska plovidba d.d. na temelju povlastica u 2020. na državnoj liniji 337 Mišnjak – Stinica bilo je **441**, u istom broju su korištene povlastice za prijevoz vozila, dok je evidentirano ukupno **380 pratitelja** OSI. Naspram tome, tijekom 2019. Rapska plovidba d.d. prevezla je **68** OSI. U 2020. godini donesen je i stupio na snagu Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu⁶. Pravilnikom su usvojene preporuke POSI da se nastavi s osiguranjem jednoga odlazno-povratnog putovanja dnevno za OSI kao što to bilo u primjeni od početka uvođenja ove povlastice donošenjem Odluke Agencije za obalni linijski pomorski promet i Zaključka Vlade RH od 19. srpnja 2019., te konačno stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu. Dodatna novina uvedena Pravilnikom jest izdavanje iskaznica za pomorski prijevoz OSI i DTUR (Iskaznica za OSI) koju izdaje Agencija za obalni linijski pomorski promet na rok od pet godina. Predočenjem Iskaznice za OSI korisnici stječu pravo na izdavanje putne karte s povlaštenim pravom. Uvođenje Iskaznice za OSI posebno je značajno zbog skraćivanja postupka ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz. POSI je prije stupanja na snagu Pravilnika predlagala da prvo izdavanje Otočne iskaznice za OSI bude oslobođeno od plaćanja naknade kao što je slučaj kod prvog izdavanja Otočne iskaznice za putnika, kao i da se Pravilnikom normiraju tehničke pretpostavke za ostvarenje prava na besplatan prijevoz vozila kojima se prevozi ova kategorija putnika. Prijedlozi POSI nisu prihvaćeni. U odnosu na aktivnosti i mjere za poboljšanje pristupačnosti flote javnih brodarara, Jadrolinija d.d. je izvijestila da su tijekom 2020. ugrađene rampe te sanitarni čvorovi za OSI na brodovima „Faros“, „Ugljan“ i „Lošinj“, dok Rapska plovidba d.d. u odnosu na prethodno razdoblje nije ostvarila pomake u poboljšanju pristupačnosti svoje flote.

Zaključak i preporuke: Iako POSI načelno podržava normativne izmjene uvedene donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu i Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu, preporučujemo da se nastavi s mjerama i aktivnostima za poboljšanje pristupačnosti u pomorskom prijevozu. Naime, jedna od osnova proširenja prava na povlastice za OSI jest supstituiranje propusta da se osigura pristupačnost u pomorskom prijevozu za OSI. Osim nastavka primjene mjera i aktivnosti za poboljšanje pristupačnosti brodova, u

⁵ („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00 i 98/19)

⁶ („Narodne novine“, br. 122/20)

daljnjem periodu preporučujemo ubrzati postupak provedbe aktivnosti radi uvođenja u uporabu Iskaznica za OSI, te uskladiti Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu sa Zakonom o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu radi izrade ujednačenog pravnog okvira za ostvarivanje povlastica za OSI u unutarnjem pomorskom prijevozu.

ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ - Tijekom 2020. godine okolnosti pandemije značajno su utjecale na smanjenje broja putnika i putovanja kod svih vrsta unutarnjeg putničkog prijevoza, pa tako i kod željezničkog prijevoza. Unatoč tome nastavljeno je s praćenjem provedbi mjera i aktivnosti koje su planirane i koje su se provodile s ciljem osiguranja pristupačnijeg željezničkog prijevoza OSI.

HAKOM je sukladno čl. 27. Zakona o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u želj. prijevozu („Narodne novine“, br. 104/17) tijekom 2020. godine. proveo je redovito savjetovanje s predstavnicima korisnika usluga željezničkog prijevoza te proveo od studenog do prosinca 2020. anketno ispitivanje u kojem je sudjelovalo ukupno 1.635 korisnika. Preko 35 % anketiranih korisnika smatra da su usluge u službenim mjestima nedostupne i nepristupačne, kao i dostupnost parkirnih mjesta za osobna vozila te bicikle što je potkrijepljeno kroz zaprimljene primjedbe. Funkcionalnost kolodvora i stajališta svega 10 % anketiranih smatra vrlo zadovoljavajućom iz čega se zaključuje da su sadržaji u službenim mjestima daleko ispod zahtjeva putnika. Situacija nije bolje ocijenjena niti s dostupnošću i pristupačnosti službenim mjestima posebice za OSI i osobe sa smanjenom pokretljivošću. Rezultati provedenog istraživanja trebaju predstavljati smjernice pružatelju usluge putničkog prijevoza i upravitelju infrastrukture kako bi i dalje radili na poboljšavanju usluge prema korisnicima.

Preporuke: (1) Slijedom dostavljenih konkretnih prijedloga potrebno je Glavni željeznički kolodvor Zagreb, tijekom radova obnove od šteta nastalih uslijed potresa tijekom 2020., učiniti u potpunosti pristupačnim OSI i ujedno oglednim primjerom rješavanja pristupačnosti za sve ostale kolodvore (i stajališta) željezničke mreže u RH. (2) U postupke izrade projekata rekonstrukcija i obnove postojeće željezničke infrastrukture, kao i postupke planiranja nabave novih vlakova, nužno je od samog početka planiranja, uključiti OSI, odnosno njihove predstavnike. (3) Potrebno je i dalje poboljšavati organizaciju zaprimanja najave putovanja OSI i koordinaciju između nadležnih službi HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. i HŽ Infrastrukture d.o.o.

PRISTUPAČAN TURIZAM - POSI je i tijekom 2020. provodila aktivnosti usmjerene na poboljšanje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga OSI. Uz postupanja po pojedinačnim pritužbama, nastavljeno je praćenje postupanja dionika u pružanju turističkih usluga u odnosu na preporuke Odbora za turizam Hrvatskog sabora i POSI, te smo aktivno sudjelovali u projektima i aktivnostima kojima se utjecalo na organizacije, institucije i druge pružatelje turističkih usluga da učine pozitivne pomake u svijesti, ali i uklanjanju fizičkih i drugih prepreka.

Zaključak i preporuke: Diskriminacija neosiguravanjem pristupačnosti i uskraćivanjem razumne prilagodbe najčešće je uzrokovana nedostatnom educiranošću i zabludom da osiguranje takve prilagodbe podrazumijeva velike financijske izdatke. Zbog navedenog, i dalje preporučujemo intenzivno provoditi aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti pružatelja turističkih usluga (posebno privatnih iznajmljivača) o važnosti razvoja „turizma za sve“ i proširenja turističke ponude na način da se omogući svakoj OSI da slobodno bira turističku destinaciju po vlastitoj želji, a ne prema pristupačnom smještaju. Također, preporučujemo nastaviti i intenzivirati provođenje edukacija svih dionika, posebno djelatnika u turizmu, o načinu komunikacije i ophođenja prema OSI. Napore treba usmjeriti u motiviranje i poticanje samih pružatelja usluga kako bi ih se osvijestilo o potrebama koje OSI imaju kao turisti te kako bi im se ukazalo na potencijal koji postoji u obogaćivanju turističke ponude na način da je pristupačna OSI. Ohrabrujuće je da postoje odgovarajuće mjere i dostupna sredstva koja su na raspolaganju pružateljima usluga u turizmu za pristupačne ponude, ali je premali broj onih koji te mjere koriste. Stoga, preporučujemo provođenje dodatnih aktivnosti (edukacije, radionice, medijske kampanje i sl.) kojima će se sve dionike u sektoru turizma upoznati s tim mogućnostima.

Vodeći se pozitivnim primjerima i iskustvima, preporučujemo da se u aktivnosti podizanja razine svijesti, ali i u radnje kojima se osmišljavaju i realiziraju rješenja za osiguranje pristupačnosti uključe i OSI (svih vrsta oštećenja). Naime, upravo njihova iskustva i prijedlozi ukazuju na prepreke, ali i

učinkovite načine uklanjanja tih prepreka primjenom načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna.

STANOVANJE - Nemogućnost ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje bilo je područje u kojem se prituživalo više OSI i obitelji OSI i DTUR. U većini slučajeva razlozi obraćanja su bili nepostojanje dizala u višetažnim stambenim građevinama starijeg datuma izgradnje, kao i nerazumijevanje susjeda i/ili predstavnika suvlasnika za potrebe osiguravanja pristupačnosti pojedinih zajedničkih dijelova nekretnine. U posebno teškoj životnoj situaciji su OSI i osobe starije životne dobi koje žive same. Svijest susjeda bitno utječe na brzinu planiranja i uopće na mogućnosti realiziranja potrebnih prilagodbi vezano za stanovanje. Slučajevi iz različitih većih urbanih sredina (primjeri su iz ZG, ST, RI i OS) s vrlo sličnim okolnostima odnosili su se na nezainteresiranost predstavnika suvlasnika, posebno u višetažnim zgradama, da se pristupi osiguravanju određenih elemenata pristupačnosti, najčešće izvođenje rampe na ulazu, postavljanje dodatnog rukohvata, ugradnju dizala i sl., pa i onda kada su u pričuvi postojala dovoljna fin. sredstva. EK je u sklopu Zelenog plana tijekom listopada 2020. god. donijela i objavila kao strateški okvir, strategiju „Renovacijski val“. Zbog toga i zbog činjenice da je u novoj financijskoj perspektivi, sukladno prijedlogu regulative, predviđen i horizontalni uvjet koji omogućuje djelotvornu primjenu i provedbu KPOSI, POSI je uputila preporuke nadležnim MGPUDI i MRRFEU da se predvide mogućnosti uključivanja aktivnosti ugradnje dizala i programiranje dodatnih mjera koje proizlaze iz „Renovacijskog vala“, a koje bi se mogle financirati u sklopu novog programskog razdoblja.

Preporuke: (1) Kao i proteklih godina, ponavljamo preporuku za donošenje Zakona o socijalnom stanovanju kao posebnoj vrsti stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja. Vezano za to preporučujemo i osnivanje zaklade/fonda financirane iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu. (2) Preporučujemo Vladi RH, odnosno MGPUDI, da se na temelju dostupnih i provedenih analize postojećeg stanja i potreba pronađu odgovarajuća rješenja za financiranje ili sufinanciranje ugradnje dizala sredstvima iz fondova EU u narednom financijskom razdoblju od 2021. do 2027. godine ili isto omogući sredstvima iz drugih izvora, te kao mjere planiraju i predvide aktivnosti osiguravanja pristupačnosti prostora za stanovanje kako bi svi građani mogli ostvariti pravo na nesmetano kretanje, ostanak u vlastitom domu i na taj način bili svakodnevno uključeni u život zajednice. Ne samo da bi na taj način osigurali i olakšali samostalnost OSI i njihovih obitelji u sredinama u kojima žive nego bi tako spriječili i/ili odgodili smještaj OSI u institucijama. (3) S obzirom na nepoznavanje načela „univerzalnog dizajna“ potrebno je educirati stručnjake o važnosti njegove primjene prilikom osiguravanju pristupačnosti za OSI, te olakšavanja pristupačnosti svim građanima.

DIGITALNA PRISTUPAČNOST - Okolnosti rada u digitalnom okruženju zbog pandemijskih uvjeta dodatno su ubrzali i aktualizirali postupke digitalizacije sadržaja i svakodnevnog rada. Digitalna pristupačnost je tako postala praksa svakodnevne prilagodbe mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i digitalnih dokumenata s ciljem da svi korisnici mogu pristupiti njihovim sadržajima, da ih koriste i razumiju bez obzira na vizualne, slušne, motoričke i/ili kognitivne poteškoće (bile one privremene ili trajne). Iako je glavni cilj bilo omogućavanje zaposlenicima rad od kuće, uvjeti i okolnosti učinili su da se brojni sadržaji ubrzano digitaliziraju i postanu dostupni online. I dio rada POSI bio je digitalno još pristupačniji tijekom 2020. godine. Sastanci Stručnog savjeta POSI održavani su u virtualnom okruženju, kao i Stručni skup "Izazovi studiranja s invaliditetom", gdje je uz izravni virtualni prijenos, prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika i opciju chata sadržaj učinjen što je moguće pristupačnijim svima u digitalnom okruženju. S ciljem osiguranja pristupa sadržajima i uslugama javnog sektora svim građanima pod istim uvjetima, EU je donijela Direktivu (EU) 2016/2102 o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora. Zbog toga je u RH još 23. rujna 2019. god. stupio na snagu Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora koji je objavljen u „Narodne novine“, br. 17/19. Krajnji rok primjene istekao je 23. rujna 2020. za sve mrežne stranice objavljene prije 23. rujna 2020., a od 23. rujna 2021. godine Zakon se počinje primjenjivati na programska rješenja za pokretne uređaje.

Paradigma koju donosi KPOSI naglašava obavezu društva da osmisli načine i mogućnosti da se svakoj osobi omogući život u vlastitom domu. To u konačnici znači da stanje korisnika samo u izvanrednim okolnostima može biti prihvatljiv razlog zbog kojeg osobu treba zbrinuti kroz institucionalnu skrb. Međutim, ako centri za socijalnu skrb nemaju na raspolaganju najrazličitije usluge koje mogu koristiti u podršci OSI, okreću se „sigurnom“ dugotrajnom smještaju.

Pri tome smatramo da osim sustavnih usluga treba koristiti sve formalne i neformalne oblike podrške. Mišljenja smo da i dalje treba raditi na jačanju svijesti o ljudskim pravima u društvu, a stručnjake u centrima za socijalnu skrb u tom smislu osnažiti i podržati u nastojanjima da u individualne planove skrbi za pojedinu osobu ugrade potencijale svih dostupnih resursa u zajednici.

O potrebi uvođenja instituta podrške u odlučivanju umjesto zamjenskog odlučivanja ukazivali smo i prije više godina, ali na žalost, naši prijedlozi nisu bili prihvaćeni. Usluga savjetovanja, psihosocijalna podrška, mobilni timovi za podršku, osobna asistencija trebale bi biti neizostavne i široko korištene usluge, dostupne u svim sredinama, koje bi usluge bile stvarna prevencija institucionalizacije, a uz koje bi se svakoj OSI i njihovim obiteljima pružila mogućnost da preuzmu kontrolu nad svojim životom.

Nedostatak specijaliziranih usluga i programa podrške u zajednici uvjetuju povećani broj zahtjeva za smještaj odnosno nedostatak smještajnih kapaciteta, pogotovo kad se radi o specifičnim potrebama pojedinih kategorija OSI. Tako smo i ove godine zaprimili više zamolbi roditelja djece s izraženijim poremećajima u ponašanju koji unutar obitelji više nemaju potrebne kapacitete za skrb o svojoj djeci.

...iz dvorišta na ulicu baca cigle na prolaznike ispred kuće... Samoozljeđuje se... susjedi se žale na nju i njezino ponašanje i njezino vrištanje... Bojim se da u svojem stanju ne učini nešto zaista loše sebi ili drugima, kako ukućanima tako bilo kome drugome. Molim Vas da pod hitno nađete dom...

Što se tiče opće preporuke za razvoj sustava podrške u zajednici za djecu s izraženim poremećajima u ponašanju te osiguravanje specijaliziranih institucionalnih kapaciteta za privremeni visoko strukturirani rehabilitacijski program, a koju preporuku pravobraniteljica ponavlja već dvije godine, Ministarstvo nas je izvijestilo da je sa UNICEF-om Hrvatska potpisao sporazum o provedbi programa „Za snažniju obitelj“, kroz koji se između ostalog namjerava izraditi diferencirani programi tretmana za djecu s poremećajima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja.

U godini obilježenoj epidemijom očekivan je izostanak intenzivnijih aktivnosti u području razvijanja izvan institucionalnih i alternativnih oblika skrbi, ali i u godini epidemije, kao i ranijih godina, zaprimamo pritužbe osoba koje su godinama smještene u instituciji, pri čemu su korisnici smještaja izražavali želju da se vrate u vlastitu obitelj ili u organizirano stanovanje koje očito percipiraju kao kvalitetniji oblik smještaja od doma u kojem se nalaze. Kao alternativa ustanovi nudi se smještaj u udomiteljstvo ili obiteljski dom, oblici koji nisu formalno definirani kao smještaj, ali suštinski sadržavaju sve odlike institucionalne skrbi.

Gotovo desetljeće POSI je angažirana na uvođenju usluge osobnog asistenta kao sustavne, zakonom definirane usluge. Zalaže se za osiguravanje institucionalnog okvira za ostvarivanje ove usluge, odnosno sustavne implementacije usluge osobnog asistenta u pravni prostor RH, bez kojega se OSI izravno krši ostvarivanje jednog od osnovnih ljudskih prava. Prema našim informacijama, započele su aktivnosti u pripremi zakonske regulative, međutim, nužno je ubrzati proces izrade zakonskog teksta. Ostvarenje prava na neovisno življenje gotovo ovisi o usluzi osobnog asistenta. Osobna asistencija jedan je od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života. Osobna asistencija izravno prevenira institucionalizaciju OSI, što je također jedna od važnih odrednica i pokazatelja provedbe članka 19. UN KPOSI.

POSI se godinama snažno zalaže da se usluga osobne asistencije regulira zakonom, kako bi sve OSI imali pristup ovoj usluzi na jednakim osnovama i pod jednakim uvjetima, te u kontinuitetu.

Preporuke: Preporučujemo ozbiljnije nastaviti sa procesom transformacije i deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi. Smatramo važnim pitanjem osnaživanje nevladinog sektora u pružanju socijalnih usluga, te sklapanje ugovora o međusobnoj suradnji radi osiguravanja kontinuiteta

financiranja i provedbe programa, odnosno dovršiti proces standardizacije usluga. Potrebno je osmisliti nove i redefinirati postojeće usluge u socijalnoj skrbi na način da budu stvarna prevencija institucionalnog zbrinjavanja, te sustavno educirati djelatnike socijalne skrbi u jačanju svijesti o ljudskim pravima.

2.18. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.) definira siromaštvo kao nedostatak materijalnih sredstava potrebnih za život, ali i u širem smislu kao višestruku depriviranost pojedinca koja obuhvaća i socijalnu, kulturnu, političku i drugu dimenziju. Zbog toga sveobuhvatnu borbu protiv siromaštva nužno treba temeljiti na inkluzivnosti društva i snažnoj zaštiti temeljnih ljudskih prava. Na siromaštvo ne možemo odgovoriti bez šire suradnje različitih dionika.

POSI kontinuirano se zalaže za poboljšanje materijalnog položaja svih OSI te u tom smislu upućuje prijedloge zakonskih rješenja i poboljšanja politika usmjerenih na kvalitetu života OSI.

Preporuke: Područja na kojima neprestano inzistiramo i predlažemo ponovno žurno rješavanje su:

(1) Redefiniranje prava na naknade – cenzusa za doplatak za tuđu pomoć i njegu i osobnu invalidninu s obzirom na vrstu prihoda, visine naknada, redefiniranje i povećanje osnovnog iznosa zajamčene minimalne naknade, povećanje za rizične kategorije korisnika zajamčene minimalne naknade (DTUR, OSI); (2) Redefinirati pravo na status roditelja njegovatelja i status njegovatelja – ograničenja prava djeteta na poludnevni boravak ili školovanje, odredbe o prestanku prava na status kod promijenjenih okolnosti na strani djeteta/ OSI, prestanak prava na status roditelja njegovatelja zbog smrti djeteta.

...bolujem od multiple skleroze već nekih 20-ak godina... Prvih 10-ak godina mogla sam raditi uz pomoć kortikosteroida kao konobar... a onda sam izgubila funkciju nogu i mislila da je to najgore... sada ne mogu koristiti ni ruke, izgubila sam vid, slabiji mi je sluh, jedem kašasto... muž mora raditi sve... nema kraja, nema ni nade... status njegovatelja u centru je odbijen (zato što njegovatelj ne može biti član obitelji)... nisam se žalila jer svaka žalba ili komunikacija s nadležnim institucijama gotovo u pravilu izaziva relaps... plaćem gotovo stalno... ne mogu psihijatru zbog korone... ovo što nas dvoje živimo nije život dostojan čovjeka. Nismo ni živi ni mrtvi. Nismo više ni ljudi. Ne znam s kim bih trebala ratovati...

Zabrinjava povećani broj osoba koje opisuju kako ne mogu podmiriti minimum životnih potreba zbog niskih primanja ili socijalne naknade, nemaju grijanje, vodu, struju. Prošle godine zaprimili smo i više anonimnih podnesaka kojima se ukazivalo na strašne prilike u kojima neki sugrađani podnositelja žive, bez struje i vode, u neprimjerenim objektima, bolesni, nemoćni. Uglavnom se podnositelji pitaju kako je to moguće uz sve službe i institucije koje bi takve okolnosti „trebale vidjeti“.

„...molim vas da se pobrinete za nas invalide. Imam mirovinu u iznosu od 1.636,33 kn mjesečno, imam četvero djece koja se školuju, plaća supruga opterećena je kreditima. Meni treba njega i pomoć druge osobe... Moja skromna procjena je da meni i drugim invalidima nije dostatno cca 5.000,00 kn mjesečno (lijekovi, njega), jer sam na teretu i svojoj obitelji i cijelom društvu. Moja djeca se brinu o meni cijeli život, a zapuštaju svoj život i školovanje... Svi nas izbjegavaju. U ovim trenucima pandemije nas se i ne spominje. Spriječeni smo liječiti se, a financijske pomoći nema. Imam toliko dijagnoza da ne stignem te papire predati na komisiju za njegu i pomoć druge osobe, a komisija se čeka par mjeseci, a rješenje godinu dana. Molim vas da apelirate na Vladu da nam pomognu i nama u ovo vrijeme pandemije kako bi ju i mi mogli prebroditi...“.

Zaprimivši pritužbe, o navedenim saznanjima obavijestili smo nadležne centre za socijalnu skrb, koji obično tek po preporuci POSI pokreću postupke za ostvarivanje zakonskih prava strankama ili za smještaj. Epidemija kojoj svjedočimo dodatno je otežala položaj OSI u različitim aspektima.

Centar za socijalnu skrb dužan je u slučaju potrebe poduzimati različite aktivnosti kako bi obitelj prevladala teškoće u kojima se nalazi a prvenstveno ostvariti suradnju s drugim pružateljima različitih usluga u zajednici i njihovo koordiniranje. Međutim, suradnja s drugim dionicima u društvu treba biti dvosmjerna, ne samo kada se prijavljuje nasilje ili nepoželjna ponašanja, nego i kao preventivna aktivnost usmjerena na pomoć potrebitima. Centar za socijalnu skrb ne može sâm i izdvojen ispuniti svoju ulogu, zadaće i obveze, nužno je raditi na razvijanju prakse međuresorne suradnje, kao i

kadrovskog i profesionalnog osnaživanja centara za socijalnu skrb, odnosno sustavnog unaprjeđenja stručnog rada.

2.19. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju i u 2020. godini su isticali bitnom ulogu koju vještačenje, odnosno nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela vještačenja kao zasebne ustrojbene jedinice Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI ima u ostvarivanju najvažnijih prava u različitim sustavima. U promatranom razdoblju koje je obilježila pandemija i potresi, došlo je do smanjenja broja pritužbi na vještačenje za 15 %. Navedene okolnosti nesumnjivo su odredile strukturu samih pritužbi. Dok se ranijih godina najviše pritužbi odnosilo na dugotrajnost procesa vještačenja, što je onemogućavalo pravodobno ostvarivanje konkretnih prava OSI i DTUR, u prethodnoj godini se najviše pritužbi odnosilo na sumnje u cjelovitost i objektivnost samih procjena u kojima je izostajao osobni pregled vještačenih osoba, a sukladno preporukama za sprječavanje širenja pandemije i zaštitu zdravlja korisnika. Mada je vještačenje temeljem medicinske dokumentacije, a bez osobnog pregleda skratilo vrijeme trajanja vještačenja, ova okolnost je produbila nepovjerenje prema kvaliteti ishoda istoga, odnosno nalaza i mišljenja za koje su pritužitelji smatrali da ne sadrži potpuni uvid u zdravstveno stanje vještačenih osobe upravo zbog izostanka neposrednog pregleda. Isto se povezivalo s porastom broja pritužbi koje su se odnosile na, za stranke nepovoljne ishoda kontrolnih vještačenja, odnosno smanjenje ili gubitak ranije ostvarenih prava te na učestalost kontrolnih vještačenja prema preporukama tijela vještačenja, a bez jasno naznačena potrebe u odnosu na zdravstveno stanje ili druge bitne okolnosti vještačene osobe.

Problem neujednačenosti u pristupu različitim vještaka u odnosu na ista ili slična stanja istican je i u pritužbama tijekom 2020. godine. Ujednačavanje prakse provodilo se ranijih godina kroz redovite edukacije u formi radionica i stručnih skupova koji su zbog spomenutih okolnosti u prethodnoj godini posve izostali, osim edukacija i mentoriranja novih vještaka.

Najveći problem s kojim se suočava Zavod kad govorimo o vještačenju, je nedostatak liječnika specijalista koji problem će u predstojećem razdoblju obzirom na kronološku dob aktivnih vještaka biti još izraženiji. Stoga je potrebno već sada planirati i razraditi mjere kojima bi se otklonio ovaj problem. Jedan i jedinstveni nalaz i mišljenje kao skup svih relevantnih činjenica potrebnih za ostvarivanje prava u različitim sustavima i rezultat jednokratnog vještačenja temeljem primjene jedinstvene metodologije - cilj je koji nije postignut zbog neusklađenosti Uredbe o metodologijama vještačenja sa zakonskim propisima koji uređuju prava u različitim resorima. Stoga bi uz trajno unaprjeđenje i izmjene Uredbe o metodologijama vještačenja trebalo pristupiti usklađivanju Uredbe sa zakonskim propisima u kojima su definirana prava za čije ostvarivanje je neophodno pribaviti nalaz i mišljenje tijela vještačenja te svakako međusobno uskladiti različite propise. Potrebno je potaknuti veću suradnju među pojedinim resorima u svrhu razmjene nalaza i mišljenja kao bi se izbjegla višekratna vještačenja kod ostvarivanja različitih prava temeljem jednog nalaza i mišljenja. Smatramo da je kroz otvoreni i kontinuirani dijalog između tijela vještačenja i resora za potrebe kojih se obavljaju vještačenja moguće već sada poboljšati i stručno unaprijediti proces vještačenja, otkloniti administrativne prepreke, ujednačiti kriterije ocjene stanja i smanjiti broj kontrolnih vještačenja kad god za isto ne postoje razlozi koji opravdavaju učestalost kontrolnih vještačenja.

2.20. MIROVINSKO OSIGURANJE

Najviše pritužbi odnosilo se na obiteljsku mirovinu, staž osiguranja s povećanim trajanjem, dugotrajnost postupka ostvarivanja mirovina kada su osobe imale staž osiguranja ostvaren, osim u RH, i kod inozemnog osiguravatelja. Također, veći broj pritužbi dobili smo od osoba glede samog izračuna mirovine te koje su odbijene za pravo na dječji doplatok jer se OSI zaposlila kroz javne radove u udruzi kao jedan vid resocijalizacije, a ne stvarnog radnog odnosa.

Prema podacima HZMO-a u prosincu 2020. godine evidentirano je **zbog opće nesposobnosti za rad**, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti **39.499** osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od **2.387,55 kn**. Invalidsku mirovinu zbog **profesionalne nesposobnosti za rad**, odnosno djelomičnog

gubitka radne sposobnosti primalo je **63.010** korisnika u prosječnom iznosu od **1.986,44 kn**. Od njih, svega **4.847** radi, što je manje nego godinu prije, s prosječnom invalidskom mirovinom u iznosu od **1.254,97 kn**. Na dan 31.12. 2020. broj korisnika starosnih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOMO-u bilo je **619.657** (uključujući i prijevremene starosne mirovine) uz prosječnu mirovinu od **2.568,55 kn**. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan 31. prosinca 2020. godine iznosio je **38,01 %** (Izvor: Statističke informacije HZMO-a).

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju prema dobivenim podacima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu u 2020. godini, priznato je u samo jednom osiguraniku, međutim, zbog epidemije uzrokovane COVID-19 nije ostvareno. Premda je došlo do povećavanja novčanog iznosa koji primaju osobe na profesionalnoj rehabilitaciji te se isplaćuje u iznosu minimalne bruto plaće u RH, koja u 2020. godini iznosi 4.062,51 kn nije došlo do povećanja broja osoba koje se opredjeljuju za profesionalnu rehabilitaciju. Problem vidimo u nemogućnosti zapošljavanja nakon iste.

Premda je prema ZOMO određenim kategorijama umirovljenika (primateljima starosne mirovine, starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika te korisniku prijevremene starosne mirovine omogućeno zasnivanje radnog odnosa s polovicom punog radog vremena uz istovremeno zadržavanje pune mirovine, takva mogućnost nije dana primateljima invalidskih mirovina, osim hrvatskih branitelja i HRVI-a kojima je unatoč potpunom gubitku radne sposobnosti prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji dopušteno raditi manje od 3,5 sati dnevno bez smanjenja ili obustave invalidske mirovine i ne podliježu obvezi kontrolnog pregleda. Međutim, OSI koje imaju djelomičnu nesposobnost za rad mogu raditi, ali samo puno radno vrijeme, s tim da im se mirovina ne obustavlja, ali se smanjuje za 50 %, dok se osobama koje imaju potpunu nesposobnost za rad odnosno zbog opće nesposobnosti za rad, obustavlja isplata mirovine za vrijeme zaposlenja i podliježu obveznom kontrolnom pregledu (dakle, uopće nemaju pravo na dotadašnju mirovinu, a ni mogućnost rada s polovinom radnog vremena od četiri radna sata).

Ovakvim određenjem OSI (civilne) koje su u invalidskoj mirovini (bilo zbog djelomične nesposobnosti za rad, bilo zbog potpune [opće] nesposobnosti za rad) stavljene su u neravnopravan položaj u odnosu na korisnike starosne mirovine, starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika i prijevremene starosne mirovine, kao i u odnosu na OSI koje su u invalidskoj mirovini, a čiji je uzrok invaliditeta rat (HRVI), premda bi OSI najviše i odgovarao rad sa 4 radna sata jer mnogi od njih zbog invaliditeta ne mogu odraditi punih 8 sati.

Stož osiguranja s povećanim trajanjem (beneficirani radni staž) – Više OSI koje su samozaposlene, obrtnici ili obavljaju samostanu djelatnost pritužilo se zbog ukidanja staža s povećanim trajanjem i to unatrag. Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava smo upozorili na nezakonitost takvog postupanja. Stoga nam je važno da je Ministarstvo brzo reagiralo povodom upozorenja i za predložene izmjene spornih odredbi Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem te je isti prijedlog već prošao e-savjetovanje i očekuje se uskoro donošenje.

Doplatak za djecu – Pritužbe su se odnosile uglavnom na ukidanje dječjeg doplatka OSI koje su se zaposlile preko javnih radova kao teže zapošljive osobe u udrugama na rad od 4 sata.

Smatramo da navedeno nije zapošljavanje u pravom smislu te ne bi trebalo utjecati na gubitak prava na dječji doplatok.

2.21. SUJDELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

S obzirom da su 5. srpnja 2020. godine održani **izbori zastupnika u Hrvatski sabor** POSI je uputila preporuku o raznim aspektima osiguravanja biračkog prava OSI političkim strankama, udrugama OSI, Državnom izbornom povjerenstvu, Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i cjelokupnoj javnosti.

POSI je od Državnog izbornog povjerenstva zatražila podatke o broju osoba koje su glasale na posebnim biračkim mjestima u ustanovama socijalne skrbi. Usporedba broja takvih ustanova na parlamentarnim izborima 2016. i 2020. pokazuje da je broj ustanova smanjen za 10 ili 30 % pa je posljedično tome i smanjen broj OSI koje su ostvarile biračko pravo. POSI je u studenom 2020. godine zatražila izvješće o

pristupačnosti uredskih prostorija političkih stranaka. Poražavajuće je da je samo nekolicina (5) od svih političkih stranaka koje djeluju na području RH odgovorilo POSI. U većini slučajeva odgovoreno je samo u odnosu na stanje pristupačnosti uredskih prostorija središnjica stranaka od kojih od 4 stranke 3 imaju riješenu pristupačnost ulaza uredskim prostorijama (HSS, HDZ, SDP), samo jedna ima prilagođeni sanitarni čvor (HSS), a niti jedna od stranaka u uredskim prostorijama nema postavljene taktilne crte vodilje.

Preporuke: Kako bi se OSI u Hrvatskom omogućilo ravnopravno sudjelovanje u političkom i javnom životu potrebno je: regulirati terminologiju u Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor i ostalim zakonima koji reguliraju izbore, osigurati potrebne prilagodbe s obzirom na vrstu invaliditeta, učiniti predizborne kampanje, debate i skupove dostupne gluhim i slijepim osobama te osobama s intelektualnim teškoćama, osigurati veću participaciju OSI na način da se utvrde i osiguraju kvote za njihovo sudjelovanje u političkim strankama, osigurati arhitektonsku pristupačnost biračkih prostora, predizbornih kampanja kao i prostora političkih stranaka te osigurati materijale u formatu lakom za čitanje i razumijevanje. Glasovanje treba biti neovisno, autonomno i dostojanstveno.

2.22. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Organizacije civilnog društva su tijekom epidemije bolesti COVID-19 i nakon razornih potresa na sebe preuzele teret osiguravanja i pružanja brojnih usluga koje nisu osigurane od strane državnih, regionalnih i lokalnih institucija. U brojnim sredinama upravo su udruge jedini pružatelji socijalnih, ali i drugih usluga ranjivim i osjetljivim skupinama (usluge osobne asistencije, pomoć u kući, smještaj beskućnicima, starima i nemoćnima, besplatna pravna pomoć, različiti oblici podrške DTUR i njihovim obiteljima i dr.), a aktivnosti i sadržaji koje udruge pružaju često su jedini oblici uključivanja OSI i DTUR u društveni život. Proteklo razdoblje nije samo potvrdilo značaj i važnost uloge organizacija civilnog društva, nego su novonastalom situacijom dodatno došli do izražaja svi nedostaci u sustavu koji uzrokuju značajne probleme i prepreke u radu udruga koje okupljaju OSI, DTUR i članove njihovih obitelji, kao i udruga koje programski djeluju u korist OSI. U Republici Hrvatskoj udruge i dalje sredstva za svoj rad u najvećoj mjeri ostvaruju putem natječaja za projekte i programe (na EU, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini), što dovodi do diskontinuiteta rada i provođenja usluga. Na nedostatak sustavnog financiranja organizacija civilnog društva i sve posljedice koje iz toga proizlaze udruge i POSI upozoravaju duži niz godina, a nepovoljne okolnosti koje su se dogodile u prethodnom razdoblju učinile su te probleme još većima i izraženijima. Veliki broj udruga je u situaciji da nisu u mogućnosti pravovremeno podmirivati financijske obveze svakodnevnog obavljanja djelatnosti i nastavka djelovanja te su mnoge od njih prestale s radom ili su pred gašenjem. Posljedice toga pogodit će u najvećoj mjeri OSI, DTUR i njihove obitelji kojima su te udruge bile jedini pružatelji usluga o kojima ovisi njihovo zdravlje i uključenost u život zajednice. Jedan od značajnih problema koji se učestalo pojavljuje kod prijave projekata i programa na javne pozive Ministarstava unatoč ukazivanju od strane organizacija civilnog društva, kao i pojedinih OSI je princip „najbrži prst“. Način prijave „najbrži prst“ diskriminatoran je za OSI iz više razloga – podnosi se isključivo putem interneta, što je problem za osobe koje nemaju suvremeno računalo, odnosno informatičku opremu, uglavnom je u nepristupačnom formatu i posve je neizvediv za osobe s različitim vrstama invaliditeta.

Preporuke: U odnosu na prethodno navedene probleme na koje su ukazale organizacije civilnog društva, POSI je tijekom 2020. godine uputila više preporuka nadležnim tijelima, kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj i regionalnoj razini. Između ostaloga, preporučeno je donošenje odluka i mjera kojima će se udrugama pružiti potrebna kako bi im se omogućilo djelovanje. Mada su mnoge od preporuka usvojene, za dugoročno rješenje opisanih problema preporučujemo usvojiti zakonodavni okvir koji bi omogućio kontinuirano i sustavno financiranje rada udruga OSI. Samo na taj način može se osigurati ciljana sredstva namijenjena opstojnosti i djelovanju udruga u svrhu očuvanja i razvoja njihove zagovaračke uloge te općenito uloge koju imaju u podizanju kvalitete života OSI i DTUR.

Participacija osoba s invaliditetom u kreiranju politika - Reprezentativan broj udruga za OSI i roditelja djece s teškoćama sa područja cijele RH (17 udruga) i dalje je kritičkog stava u pogledu sastava i djelovanja Povjerenstva Vlade RH za OSI koji osim predstavnika gotovo svih ministarstava i pojedinih

državnih tijela obuhvaća i 17 predstavnika zajednica saveza udruga za OSI i roditelja DTUR. Svrha uključivanja predstavnika zajednica i saveza u sastav Povjerenstva trebala bi biti omogućavanje sudjelovanja u kreiranju politika prema OSI i djeci s teškoćama. No temelj kritika jest da je takvo sudjelovanje samo formalne prirode, da zastupljeni predstavnici nisu OSI niti roditelji djece s teškoćama te da prava OSI ne zastupaju angažirano i zainteresirano, da je Povjerenstvo sastavom preveliko i neučinkovito te da ne ispunjava svoju zadaću. Iako je temeljem *Odluke o izmjenama Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH*⁷ broj članova Povjerenstva smanjen sa 41 na ukupno 36 članova, izmjene u broju isključivo su posljedica promjene u sastavu i nadležnosti ministarstava i pojedinih državnih tijela.

Mišljenje i preporuka: Učinkovito Povjerenstvo može uvelike doprinijeti unaprjeđenju javnih politika vezano uz OSI putem kvalitetnih i konstruktivnih prijedloga i preporuka. S obzirom na dosadašnje aktivnosti Povjerenstva, nesporno je da tu zadaću ne ispunjava te je potrebno redefinirati njegovu ulogu što bi trebala učiniti izvršna vlast.

Neovisno o načinu na koji će se to postići, ponavljamo preporuku da je što prije potrebno unaprijediti rad Povjerenstva Vlade RH za OSI, jer tijelo koje postoji radi ispunjavanja forme, a ne zadovoljenja svrhe, nikome nije na korist, a najmanje OSI i DTUR.

2.23. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Problemi financiranja projekata i programa udruga i pojedinaca od lokalne do nacionalne razine, čime se dovodi u pitanje kontinuitet razvoja vještina i talenata mnogih OSI bili su prisutni i u 2020. godini.

KULTURA - Kako bi poboljšali pristupačnost kulturnih sadržaja, POSI je podržala inicijativu tadašnjeg Ministarstva kulture o pristupačnosti i dostupnosti kulturnih sadržaja OSI. Kultura je neizostavni dio razvoja svake osobe pa tako i OSI. Ako OSI ne prilagodimo raznolike kulturne sadržaje u pristupačnim oblicima, ako usluge i programe u kulturi ne oblikujemo na način da ih mogu koristiti osobe s različitim vrstama invaliditeta, odgovorni smo za njihovo isključivanje iz društva, a zajednicu osiromašujemo za njihovo sudjelovanje. Osiguravanjem pristupa kulturnih sadržaja i programa DTUR i OSI potičemo slobodu njihovog kreativnog stvaralaštva, doprinosimo kvaliteti njihovog života, jednakosti i bogatstvu društva. Odluka Ministarstva kulture da osigurava potporu za prilagodbe kulturnih sadržaja OSI predstavlja značajan doprinos ravnopravnosti i uključenosti OSI u hrvatskom društvu.

Mada je već tada bilo najavljeno da će Ministarstvo kulture nastaviti redovito s praksom odobravanja sredstava namijenjenih prilagodbi i pristupačnosti kulturnih sadržaja OSI i DTUR, do kraja godine izostale su aktivnosti na tom području, što je vjerojatno posljedica ne samo epidemije COVID-19, nego i potresa.

SPORT - Ograničenja i zabrane provođenja brojnih sportskih aktivnosti nepovoljno će utjecati na OSI, a posebno na DTUR. Naime, sport i rekreacija imaju iznimno pozitivne učinke na poboljšanje kvalitete života svih, a posebno OSI i DTUR. Kroz sport se otkrivaju, aktiviraju i razvijaju talenti te se kroz neizravne oblike „stalne rehabilitacije“ OSI uključuju u punom opsegu u život zajednice. Također, okolina i društvo dodatno vrednuju uloženi trud, kontinuirani rad i ostvarene rezultate.

Sve navedeno mora biti motiv i poticaj odgovornima, od nacionalne do lokalne razine, da osmisle i ponude rješenja kojima će se DTUR i OSI omogućiti bavljenje sportskim i rekreativnim aktivnostima. Pri tome, posebnu podršku zaslužuju organizacije civilnog društva (udruge, klubovi) te je nužno omogućiti im nesmetano djelovanje i oporavak od posljedica koje su uslijedile tijekom epidemije i nakon potresa. Navedena ograničenja i smanjeni broj gledatelja na sportskim događanjima, kao i ograničenja i zabrane kretanja koje su bile na snazi većim dijelom 2020. godine, dovele su i do manjeg broja pritužbi POSI vezano za pristupačnost sportskih objekata i građevina.

Iz iscrpnog odgovora Ministarstva turizma i sporta jasno je kako JLP(R)S, ali i organizacije civilnog društva imaju na raspolaganju mogućnosti koje trebaju koristiti s ciljem podizanja razine svijesti o dobrobiti bavljenja sportom, s ciljem uključivanja OSI i DTUR u sport. Stoga, **preporučujemo** intenzivnije promoviranje svih mjera (natječaja, javnih poziva) navedenih u odgovoru Ministarstva

⁷ („Narodne novine“, br. 14/21), od 11.2.2021.

turizma i sporta, poticanje prihvatljivih prijavitelja na korištenje istih te pružanje podrške u provedbi ove vrste projekata. Također, **preporučujemo** uspostavljanje otvorene komunikacije i suradnje između državnih, regionalnih i lokalnih tijela sa predstavnicima udruga i klubova OSI, a kako bi se identificirale njihove potrebe i donosile daljnje mjere kojima će se te potrebe adekvatno osigurati.

2.24. MEĐUNARODNA SURADNJA

Tijekom 2020. godine provodili smo 37 međunarodnih aktivnosti, a vrlo smo aktivni bili i u mrežama čiji smo članovi: Equinetu i Europskoj mreži nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava ENNHRI. Značajan broj aktivnosti se odnosio na upite međunarodnih organizacija i tijela o položaju OSI u Hrvatskoj, a posebno o stanju prava u razdoblju pandemije COVID-a 19. Zbog pandemije COVID-a 19 mnogobrojna događanja, studijski posjeti te drugi oblici međunarodne suradnje su tijekom proljeća otkazani. Neka od događanja su održana virtualnim putem. POSI je održala izlaganje na temu „Zaštita žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja“ na sastanku visoke razine održanom u sklopu Europskog sumita za inkluziju na kojem su sudjelovali povjerenici i pravobranitelji za osobe s invaliditetom iz zemalja članica EU-a. Od sudjelovanja u međunarodnim projektima ističemo EU Projekt: ARVID - Unapređenje pristupa OSI pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama i projekta i “ADOBE” – Pristupačne turističke destinacije i usluge u prekograničnom području). Povjerenik za zaštitu od diskriminacije Albanije uputio je POSI zamolbu da kao primjer dobre prakse bude tzv. know-how pružatelj u sklopu Programa razmjene know-howa.

2.25. PODRUČNI UREDI

PODRUČNI URED U OSIJEKU nadležan je za područje Slavonije, Baranje i Srijema, a **PODRUČNI URED U SPLITU** za područje Dalmacije. U devet županija koje svojim radom "pokrivaju" ova dva područna ureda živi nešto više od 170 000 OSI i DTUR, a u prve dvije godine rada PU Osijek i godinu dana rada PU Split ističe se kontinuirano povećanje broja obraćanja građana, udruga, ali i djelatnika različitih ustanova i institucija koji rade s OSI i DTUR.

Naime, tijekom 2020. godine područnim uredima izravno se obratilo 850 OSI, članova njihovih obitelji, skrbnika, roditelja DTUR, predstavnika udruga, ustanova i institucija te zainteresiranih građana, što je višestruko povećanje u odnosu na broj obraćanja Uredu POSI iz ovih devet županija u odnosu na razdoblje prije otvaranja područnih ureda. Prema razlogu obraćanja područnim uredima i tijekom 2020. godine najviše su zaprimani upiti o pravima koja se mogu ostvarivati temeljem invaliditeta te pritužbe o kršenju, otežanom ostvarivanju i administrativnim preprekama u ostvarivanju tih prava. Pritužbe su se odnosile na sva životna područja (soc. skrb, pristupačnost, mir, osiguranje, zapošljavanje, rad, odgoj i obrazovanje, vještačenja), a stranke su se u najvećoj mjeri prituživale na nedostupnost informacija o pravima i uslugama, na način komunikacije i odnos (pojedinih) službenika prema OSI, dugotrajnost postupaka, nepristupačnost, diskriminaciju (najčešće u obliku uskrate razumne prilagodbe) i dr. Osim odgovaranja na upite i savjetovanja stranaka o tome gdje i na koji način ostvariti i zaštititi prava, postupanjima pravobraniteljice utvrđene su povrede prava koja su građanima zajamčena kao strankama u upravnim postupcima, a u nekoliko slučajeva utvrđena je i pogrešna primjena materijalnih propisa te pogrešno tumačenje istih koje je za posljedicu imalo onemogućavanje OSI u ostvarivanju prava koje joj po zakonu pripada. U opisanim slučajevima POSI je upućivala preporuke, upozorenja i prijedloge temeljem kojih su provedeni inspekcijski i upravni nadzori, poništena nezakonito donesena rješenja, izdane upute o pravilnom postupanju od strane nadležnih ministarstava, a temeljem inicijativa područnih ureda uslijedile su i izmjene pojedinih propisa kojima je olakšano ostvarivanje određenih prava i olakšica temeljem invaliditeta.

U prethodnom razdoblju **osnažena je suradnja** područnih ureda s brojnim ustanovama, institucijama i organizacijama civilnog društva. Suradnja je podrazumijevala organiziranje i/ili sudjelovanje **na 65 događanja** (konferencije, javne tribine, seminari, okrugli stolovi, stručni skupovi, sastanci i dr.) koja su za cilj imala poboljšanje položaja OSI u društvu. Također, tijekom 2020. godine obavljeno je i 16 posjeta (sastanaka kao i uvida u prostorije u kojima borave, rade ili su smještene OSI). Posebno ističemo važnost suradnje s udrugama i predstavnicima JLP(R)S koja je doprinijela učinkovitijem i bržem

rješavanju konkretnih problema u lokalnim sredinama. Naime, upravo zaključci radnih sastanaka te uvažavanje preporuka pravobraniteljice donijeli su pozitivne pomake po pitanju pristupačnosti na području Slavonije, Baranje, Srijema i Dalmacije, kao i po pitanju uključivanja predstavnika OSI u procese donošenja odluka na lokalnoj razini. Također, aktivna podrška područnih ureda doprinijela je kvalitetnijoj provedbi pojedinih projekata kojima su udruge, općine, gradovi i županije provodili aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja OSI na svom području. S ciljem podizanja razine svijesti javnosti, područni uredi su kontinuirano i tijekom 2020. godine surađivali s predstavnicima medija te je zabilježeno 105 pojavljivanja (izjava, reagiranja, priopćenja, intervjua i gostovanja u emisijama) predstavnika područnih ureda u medijima, koja se odnose na teme od značaja za OSI, a održana je i već tradicionalna radionica za novinare lokalnih medija.

Brojnost i priroda obraćanja područnim uredima, te posebno povratne informacije od samih građana, potvrđuju kako su OSI upravo područne urede POSI prepoznale kao mjesto za savjetovanje i uspješno rješavanje pojedinačnih slučajeva kršenja prava i diskriminacije temeljem invaliditeta te mjesto koje će svojim radom i dalje biti poveznica između institucija i organizacija civilnog društva, kao i mjesto na kojemu će se prikupljati iskustvena saznanja koja će biti pokretač potrebnih zakonskih i podzakonskih izmjena.

Otvorenjem **PODRUČNOG UREDA POSI U RIJECI** (odgođeno za 2021. godinu) za područje četiri županije na kojima danas živi više od 60.000 OSI i DTUR završiti će proces ostvarivanja ciljeva predviđenih svim strateškim planovima institucije POSI od 2011. godine, a koji proizlaze iz općeg strateškog cilja - Zaštita ljudskih prava OSI podjednako u svim područjima RH.

2.26. RAD 4. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

Tijekom 2020. godine, 4. saziv Stručnog savjeta Pravobraniteljice za OSI održao je 3 sastanka - u veljači, kolovozu (online) i prosincu (online) 2020. godine.

2.27. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Kao i u ostalim područjima, u prethodnom razdoblju u potpunosti se nastojalo prevladati i ublažiti negativne posljedice koje je pandemija COVID-19 imala na OSI i DTUR kroz informiranje najvažnijih dionika i cjelokupne zajednice o njihovim potrebama i specifičnosti položaja u situaciji dugotrajnog kriznog stanja. POSI je na internetskoj stranici istaknula poseban dio posvećen preporukama, kao i ostalim korisnim informacijama vezano uz COVID-19: <https://posi.hr/koronavirus/>. Posebno ističemo priopćenje povodom razornih potresa koji su pogodili područje Sisačko-moslavačke županije. Sudjelovali smo u projektu Zajednica bez granica u sklopu kojeg je održana edukacija za medijske djelatnik na temu prikazivanja OSI u medijima u skladu s UN KPOSI. Svim saborskim odborima Hrvatskog sabora i svim ministarstvima uputili smo preporuku u svrhu podizanja razine svijesti o odgovarajućoj terminologiji kad se govori o OSI, a na korištenje zastarjele i neprimjerene terminologije za OSI upozorili smo i web portalu i Odjel probacije Ministarstva pravosuđa. Suradivali smo s lokalnim medijem na otklanjanju teškoća u radu, a na traženje Ministarstva kulture dostavili smo prijedloge na Nacrt Zakona o elektroničkim medijima.

Edukacije studenata i osoblja ustanova u raznim područjima - održane su edukacije i predavanja pa tako ističemo - predavanja studentima Studija socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek, radionice o antidiskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima, tečaj o digitalnoj pristupačnosti koordinatora za nediskriminaciju, predavanje na Policijskoj akademiji, radionica za studente medicine Medicinskog fakulteta u Zagrebu, predavanje u organizaciji Udruge ColonOs, predavanje u organizaciji Centra za razvoj vrijednosti te predavanje u organizaciji Kluba laringektomiranih osoba Osijek.

Sudjelovanja na događanjima – U suradnji s institucijama POSI je organizirala brojna događanja i obilježila značajne datume za OSI. Sudjelovali smo na **110** događanja koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe u Republici Hrvatskoj. Aktivno smo sudjelovali na **60** događanja - uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi. Osim navedenog, POSI i njezini suradnici održali su predavanja i interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju OSI i DTUR. **Sudjelovanje u medijima** - Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je

u najmanje **60** medija, a odnosilo se na minimalno **299** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također je u medijima objavljeno najmanje **78** priopćenja i komentara te reagiranja POSI.

3. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE

Na dan 31.12.2020. u Uredu je bilo zaposleno 14 državnih službenika/ce (od kojih je 1 zaposlena na određeno vrijeme kao zamjena do povratka odsutne službenice te je 1 službenica na rodiljnom dopustu) i 3 dužnosnika/ce.

Od ukupno planiranih sredstava za 2020. godinu u iznosu od **4.990.505 kn**, rashodi iznose **4.429.337 kn**, odnosno **88,76 %**. Na stavkama za Rashode za zaposlene planirano je **3.381.700 kn**, a potrošeno je **3.058.681 kn** ili **90,45 %**. Planirana sredstva za Materijalne rashode u 2020. godini iznosila su **1.325.955 kn** od čega je izvršeno **1.091.927 kn** ili **82,35 %**. Planirana sredstva za Financijske rashode u 2020. godini iznosila su **1.850,00 kn**, od čega je utrošeno **201,56 kn** ili **10,90 %**. Sredstva vezana za nabavu nefinancijske imovine planirana su u iznosu od **281.000,00 kn** od čega je izvršeno **278.528,00 kn** odnosno **99,12 %**.

4. ZAKLJUČAK

Iako smo u Izvješću o radu za 2019. godinu zaključili (s obzirom da mnoge zakonodavne promjene nisu provedene od 2018. godine, a da su najavljivane za 2019.), da je u 2020. godini „nužno potrebno donijeti krucijalne promjene zakonskih i podzakonskih propisa u najkraćem mogućem roku kako bi se oni u uskladili s Konvencijom o pravima OSI, a ponajviše s primarnim interesom krajnjih korisnika“ te kako „očekujemo da se izmijene i donesu javne politike i novi propisi koji će odgovoriti na identificirane probleme OSI, kao što je prvenstveno novi Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, ...“, Zakon o sustavnom financiranju udruga te implementacija Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku autizma i donošenja Nacionalnog plana za ranu intervenciju, u prethodnom razdoblju mnoge se radne skupine nisu sastajale kao niti razmatrale izmjene ili donošenje navedenog. Također, isto nije bilo niti u javnoj raspravi.

Konačno, 2020. godina bila je najavljivana kao godina u kojoj će se ozbiljno pristupiti onim reformskim rješenjima koji će OSI staviti u prvi plan, a njihove individualne potrebe biti temeljno polazište za planiranje pravednog, racionalnog i stabilnog koncepta zaštite njihovih prava.

Samo OSI i roditelji DTUR mogu artikulirati koji oblici podrške su im potrebni i koji im nedostaju, a na mjerodavnim institucijama je da u dijalogu s korisnicima kreiraju javne politike i osiguraju pružanje takvih vrsta usluga i podrške. Potreban je prilagodljiv sustav okrenut korisniku te razvijenija mreža socijalnih usluga u zajednici koja bi u većoj mjeri amortizirala teškoće s kojima se OSI danas susreću u uvjetima koronakrize.

Stoga smo mišljenja da utjecaj širenja bolesti COVID-19 ne smije i ne može biti razlog za nečinjenje i kontinuirane odgode rada na iznimno važnim propisima za OSI i DTUR kao i unaprjeđenju položaja OSI jer na taj način i dalje potvrđujemo da država nije spremna prihvatiti OSI kao jednakopravne građane i osigurati njihovu participaciju.

5. LITERATURA

Literatura se nalazi u cjelovitom Izvješću o radu Pravobranitelja za OSI za 2020. godinu.

6. PRILOZI

Prilozi se nalaze u cjelovitom Izvješću o radu Pravobranitelja za OSI za 2020. godinu.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek

Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek

Telefon: 031/293 352

Područni ured Split

Ulica Domovinskog rata 44, 21 000 Split

Telefon: 021/649 713

Faks: 01/6177 901

E-mail: ured@posi.hr

Web: <http://posi.hr>